

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Loterie pohledem českého tisku 19. století

Alžběta Masariková

Bakalářská práce

2023

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Alžběta Masariková**
Osobní číslo: **H20116**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Téma práce: **Loterie pohledem českého tisku 19. století**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Téma bude nejprve rámcově popsáno na základě existující literatury. Následně bude vytipován přiměřený vzorek českého dobového tisku, který bude nejprve charakterizován s ohledem na místo ve struktuře dobového tisku, a následně v něm bude proveden průzkum na téma státní i dobročinné loterie v habsburské monarchii v 19. století. Výsledky budou analyzovány jak s ohledem na jednotlivá periodika, tak podle obsahu a postojů, které k dané problematice zaujímaly. Zohledněny budou případně zjištěné změny v čase. Závěry budou vyvozeny z výsledků primárního výzkumu zasazeného do kontextu již existujících závěrů odborné literatury.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Tištěné prameny:

například: Blahověst, Česká revue, Rudé květy, Venkov, Ženský list

Literatura:

Marek AMBROŽ, Loterie, hry a sázky z pohledu finančního práva, bakalářská práce PF MU Brno, Brno 1999.

Ivo KASAL, Losy v srdci Evropy, Praha 2001.

Alena SALINKOVÁ, Evoluce právní regulace loterií, her a sázek, disertační práce PF MU Brno, Brno 2015.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. března 2022

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. března 2023

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2022

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

Alžběta Masariková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Marie Mackové, Ph.D., za odborné vedení této bakalářské práce, její cenné připomínky, rady a zároveň za velkou trpělivost s ochotou při konzultacích poskytnutých ke zpracování této práce. Ráda bych poděkovala také své rodině, která mě při vytváření této práce podpořila.

NÁZEV

Loterie pohledem českého tisku 19. století

ANOTACE

Bakalářská práce se věnuje loteriím v dostupném českém tisku za vlády habsburské monarchie. Teoretická část zahrnuje samostatný vývoj a rozdělení loterií v průběhu let spolu s devatenáctým stoletím. Následně se kapitoly věnují vlivu loterií na společnost, s tím spojené loterijní podvody a historický kontext novin v 19. století. Praktickou složkou práce je bádání v dostupném českém tisku vydávaném v 19. století. Práce zkoumá, co a jak bylo o loteriích v českém tisku publikováno s ohledem na dobový vztah k loteriím.

KLÍČOVÁ SLOVA

Loterie – Noviny – Losy – 19. století – České země

TITLE

Lottery from the perspective from the Czech press of the 19th century.

ANNOTATION

The bachelor thesis is devoted to lotteries in the available Czech press during the reign of the Habsburg monarchy. The theoretical part includes the separate development and distribution of lotteries over the years along with the nineteenth century. Subsequently, chapters examine the impact of lotteries on society, the associated lottery scams and the historical context of newspapers in the nineteenth century. The practical component of the thesis is research in the available Czech press published in the nineteenth century. The thesis examines what and how lotteries were published in the Czech press with regard to the contemporary relationship to lotteries.

KEYWORDS

Lottery – Newspapers – Lottery tickets – 19th century – Czech lands

OBSAH

ÚVOD	8
1 LOTERIE	10
1.1 Z LOSU NA LOTERIE	11
1.2 DOBROČINNÁ LOTERIE	13
2 LOTERIE HABSBURSKÉ MONARCHIE	14
2.1 MALÁ ČÍSELNÁ JANOVSKÁ LOTERIE	14
2.2 ZAČÁTKY MALÉ ČÍSELNÉ JANOVSKÉ LOTERIE V HABSBURSKÉ MONARCHII	15
2.2.1 PRŮBĚH LOSOVÁNÍ MALÉ ČÍSELNÉ JANOVSKÉ LOTERIE	16
2.3 ZESTÁTNĚNÍ LOTERIE V HABSBURSKÉ MONARCHII	16
2.4 TŘÍDNÍ LOTERIE	17
2.4.1 PRŮBĚH LOSOVÁNÍ TŘÍDNÍ LOTERIE	18
2.5 STÁTNÍ DOBROČINNÁ LOTERIE	19
2.6 VĚCNÁ LOTERIE V 19. STOLETÍ	20
3 AVERZE PROTI LOTERII	21
3.1 VLIV AVERZÍ V REÁLNÉM PROSTŘEDÍ	22
3.2 PODVODY	23
3.2.1 VZKVÉTAJÍCÍ PODVODY LOTERIJNÍ V 19. STOLETÍ	23
3.2.2 MODRÁ LOTERIE	24
3.2.3 SNÁŘE A JINÉ KNIŽNÍ PODVODY	25
4 NOVINY A JEJICH KONTEXT V 19. STOLETÍ	26
4.1 PRVNÍ KRŮČKY ČESKÝCH NOVIN	26
4.2 NOVINY A NÁRODNÍ OBROZENÍ	27
4.3 KRIZE NEOABSOLUTISMU A NOVÉ ZAČÁTKY	28
4.3.1 NOVINY NA MORAVĚ	30
5 ČESKÝ TISK A LOTERIE V 19. STOLETÍ	32
5.1 KNIHY	32
5.2 KALENDÁŘE	33
5.3 PERIODICKÝ TISK	34
5.3.1 ČASOPIS ČESKÉHO MUSEUM	34
5.3.2 HOSPODÁŘSKÉ NOVINY	35
5.3.3 ŠKOLA A ŽIVOT	35

5.3.4	NÁRODNÍ LISTY.....	36
5.3.5	RODINNÁ KRONIKA.....	37
5.3.6	PRAŽSKÝ DENNÍK.....	37
5.3.7	NAŠINEC.....	38
5.3.8	OSVĚTA.....	38
5.3.9	SOKOL.....	39
5.3.10	OBRANA VÍRY.....	39
5.3.11	VĚSTNÍK ÚSTŘEDNÍ MATICE ŠKOLSKÉ.....	40
5.3.12	BESEDY LIDU.....	40
5.3.13	NAŠE DOBA.....	41
5.3.14	HLÍDKA.....	42
	ZÁVĚR.....	43
	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	45
	PRAMENY.....	45
	LITERATURA.....	47
	ONLINE ZDROJE.....	48
	RESUMÉ.....	49

ÚVOD

Záměrem práce je historický přehled tématu loterie a jejích druhů a následná analýza vybraných periodik vydávaných v 19. století, která obsahují zmínky o loterii. Práce je zaměřena na názory českého tisku o loteriích. Začátek 19. století se dá určit více způsoby, buď podle společensko-historických událostí, nebo podle časového mezníku. V práci pracuji spíše s linkou událostního vývoje, protože mezníky týkající se loterií dřívějších dob doplňují následný vývoj v 19. století.

Ze začátku se věnuji pojmu loterie z jazykové stránky, protože i původ slova může říci něco o historii k němu vázané. V tomto bude příhodný *Ottův slovník naučný*¹ jakožto nejobsáhlejší český slovník a k němu *Český etymologický slovník*² z novějšího období pro porovnání uvedených faktů. Poté bych zmínila loterii z dnešního právního hlediska, tedy jak ji definuje zákon. Pod pojmem loterie si totiž každý může představit něco jiného, buď slosovací kolo, škrabací lístek z trafiky nebo si vzpomene na „Bábu tutovku“. Proto je důležité uvést základní vymezení dané státem.

Historii loterií je možné pojmout z vícero stránek. Jednou z možností je zkoumání umělecké stránky loterií. Jak v podobě losu, tak druhu oznámení s informacemi o hře, které při úspěchu loterií muselo existovat. V průběhu 19. století si nejvíce pozornosti získaly plakáty a losy, které se lišily svou uměleckou stránkou podle honosnosti události a jejího účelu. V novinách většinou nebyla oznámení příliš umělecky hodnotná, kvůli malému prostoru. Také by se dalo loterie zkoumat z hlediska jejich vlivu na společnost a sociální dění okolo jejich hraní. Dalším způsobem sledování vývoje je historický pohled na loterie podle časové linky. Práce se bude zaměřovat právě na historický pohled, který uvedu představením loterie jako hazardní hry s kořeny už v počátcích společnosti. Stěžejní část bude věnována 19. století.

Hlavním zdrojem teoretické části o loteriích bude kniha *Losy v srdci Evropy* od Ivo Kasala³, která se jako jedna z mála věnuje přímo tomuto tématu. Obsahuje historický přehled vývoje loterie od nejasných počátků, přes převzetí loterie státem až po vývoj ve 20. století. Dalším zdrojem bude původně zahraniční kniha od kolektivu autorů s přidanými kapitolami českými.

---

¹ *Ottův slovník naučný*. Praha, 1900, Národní knihovna ČR. Online [cit. 9. 12. 2022]. Dostupné z: <<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:78e94410-e6e5-11e4-9c07->>>.

² REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001.

³ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001.

Jedná se o *Evropské loterie a hry*⁴, které se věnují hazardním hrám na území dnešní Evropy. Kniha pojednává o historickém vývoji nejznámějších hazardních her a jejich vlivu po sociální stránce. Obě knihy byly vydány v edici Sazka od nakladatelství Olympia. Edice Sazka se věnuje v dalších publikacích i jiným druhům hazardních her, jako jsou například automaty, ruleta a kasina.

K loterijním hrám patří i jistá averze společnosti způsobená problémy vycházejícími z jejich hraní. Způsobené averze měly následně vliv na vnímání loterií ve společnosti. Ačkoliv se část společnosti od hraní loterií distancovala, existovali lidé, kteří chtěli na oblíbenosti loterií vydělat skrze podvodné loterie. Podvody působily na lidi skrze lidský faktor chťiče a bohatství, sílu pověr a mystiky, které v 19. století měly nad lidmi moc.

V části o českém tisku v 19. století je hlavním zdrojem publikace *Noviny České republiky od počátku do roku 1918*⁵, jež se věnuje novinovému vývoji na území české země. Jedná se o podrobný přehled s rejstříky, jež umožňují zařazovat noviny jak tematicky, tak časově. Spolu s historickým vývojem v zemi dovoluje tato část nahlédnout do možností vydavatelů a nastiňuje vznikající eventuality hledání loterijních zmínek v českém tisku. Všechny příklady českého tisku byly získány pomocí programu Národní digitální knihovny *Kramerius 5*.⁶ Pro zachování jisté časové linky jsem uváděla periodika chronologicky podle roku vydání. Nebrala jsem v potaz předešlé vydávání pod jiným názvem, přestože jsem tento název v některých případech uvedla.

V průběhu získávání materiálů k tématu loterie jsem procházela i práce z Právnické a Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Tyto práce ukazují další možné oborové pohledy na vývoj loterijního kolosu. Věnují se loteriím z novodobého hlediska a jsou tedy vhodné spíše jen jako náhledová složka, a tudíž nebyly v práci použity.⁷

---

⁴ MAFFESOLI, Michel, Robert MUCHEMBLED, Bruno BERNARD, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: Olympia, 1998.

⁵ KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátků do roku 1918*. Brno: LECTOR BENEVOLUS, 2008.

⁶ Národní knihovna České republiky: *Digitální knihovna Kramerius* [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <<https://kramerius5.nkp.cz/>>.

⁷ SALINKOVÁ, Alena. *Loterie, hry a sázky (finančně právní aspekty)* [online]. Brno, 2008 [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/k9uo8/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Petr MRKÝVKA. FAJFROVÁ, Lucie. *Loterie jako zdroj veřejných příjmů* [online]. Brno, 2021 [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/fqc9e/>>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce František SVOBODA.

1 Loterie

Pojem loterie má v dnešní době mnoho různých konotací. Každý si může představit něco jiného podle toho, jakou má s hazardními hrami zkušenost. Samotné slovo loterie se do češtiny dostalo přes světové jazyky. V průběhu získávání podkladů jsem narazila na několik názorů ohledně vzniku tohoto názvu i jeho variací. Některé zdroje uvádí původ v německém tvaru Lotterie, které přešlo z germánského „lot“ a holandského „loterij“ (v překladu „podíl“), či z francouzského „lot“ jako osud, úděl okolo roku 1538.⁸ Samostatné „lot“ dnes označuje los, jenž potvrzuje účast ve hře. Podle dalších pramenů slovo loterie pochází z italské Florencie okolo roku 1530 (*La Lotto de Firenze*), kde provozovali jednu z prvních číselných loterií.⁹ Jako poslední možnost původu prameny uvádí italský Janov s rokem 1620, kde se loterie začala používat k ustanovení radních. Tento zvyk se nazýval „lotto di Genova“.¹⁰ Dá se tedy s jistotou říci jen to, že přesný původ jména této hry, která si získala velkou oblibu mezi všemi vrstvami společnosti, nedokážeme říci přesně. Následné zkracování názvu loterie ukazuje na jazykové zobecnění a následné počestění v podobě slov jako lotynka, štěstěna či loto. Objevují se i variace jmen odvozené od podob hry („blaque“ = „bianca“ – podle bílého výherního losu původem z Itálie).¹¹

Loterie se jako hazardní hra dnes provozuje podle zákona č. 186/2016 Sb. (Zákon o hazardních hrách), v němž hlava I loterii definuje následovně: „*Loterií se rozumí číselná loterie, peněžitá loterie, věcná loterie a okamžitá loterie,*“¹² což nám nedává všeobecnou definici loterie. Abychom definici správně pochopili, je třeba uvedené názvy dále rozvést. Číselná loterie nemá pevně stanovený počet sázejících účastníků a následná výhra, závislá na trefení určitého čísla, je ovlivněna počtem sázejících. Peněžitá loterie je shodná s věcnou loterií ve vydávání určitého počtu označených losů vydavatelem a následném losování těchto losů, přičemž výhra nastává pouze při vylosování daného výherního losu. Okamžitá loterie spočívá v odkrytí zahalené části,

---

⁸ REJZEK, Jiří. Heslo: Loterie. In: *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.

⁹ HORÁČEK, Michal. *Los a sázka* [online]. Fortuna, a. s, 2000 [cit. 2022-12-21]. Dostupné z: <<https://tvorba.michalhoracek.cz/knihy/los-a-sazka/>>.

¹⁰ Heslo Loterie. In *Ottův slovník naučný*. Praha, 1900, s. 360. Národní knihovna ČR. Online [cit. 9. 12. 2022]. Dostupné z: <<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:78e94410-e6e5-11e4-9c07-001018b5eb5c?page=uuid:70a13ce0-12af-11e5-9192-001018b5eb5c>>.

¹¹ MUCHEMBLED, Robert. Kolo štěstěny loterie a modernismus v Evropě 15.-17. století. In: MAFFESOLI, Michel, Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 25–26.

¹² Zákon č. 186/2016 Sb. zákon o hazardních hrách. *Zákony pro lidi* [online]. 01.01.2017 [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-186#cast2>>.

která ukrývá výherní kombinaci a hráč se dozvídá o svojí případné výhře hned.¹³ Podle této zákonem dané definice můžeme říci, že by měla loterie z dnešního hlediska být pouze hra o náhodě a štěstí, bez zásahu pořadajícího.

Během popularizace loterie vznikl i jistý loterijní odboj, který shledával tuto hazardní zábavu jako zdroj rozvratu společnosti. Samotná loterie byla v průběhu času několikrát zakázána nebo prohlášena za protizákonnou, ale mnohdy byly tyto zákonné praktiky obcházeny a hrálo se v utajení. Zákazy byly většinou jménem panovníka nebo náboženství, které ve hraní hazardních her vidělo nemorálnost, chamtivost i dílo ďáblů.¹⁴ V mnoha případech se zákazem snažil panovník zabránit prohlubujícím se ekonomickým problémům hráčů a jejich následné neschopnosti být plnohodnotnými občany státu a přispívat na jeho chod.

Hraní loterií lákalo obyvatele Českých zemí natolik, že neviděli nekalé praktiky provozovatelů a zadlužovali tak svoje vlastní životy. Mohla za tím stát touha být bohatý a žít lepší život. Některé láká vzrušení pocíťované před vylosováním výherních čísel – adrenalin z možnosti získání nového společenského statusu. Každý účastník má asi svoje osobní pohnutky. V mnoha případech se stávalo sázení návykovým pudem, který dokázalo lidem zničit život.

1.1 Z losu na loterie

Hazardní hry jsou provozovány mezi lidmi skoro od počátku společnosti. Hry s losy přišly až v jistém stupni vývoje společnosti, protože se jednalo o složitější formu hry. Přinášely nové rozptýlení, ve kterém lidstvo hledalo cestu pryč od každodenních strastí. Loterie se rozšířila nejvíce v zemích se vzrůstajícím obchodem a volnočasovým zaměřením obyvatel.¹⁵ Ve svých začátcích byla loterie značně odlišná od té dnešní. Losy se často používaly i v ne hazardních praktikách, ze kterých se mohly ve prospívající ekonomické situaci vyvinout hazardní obchody.

Nehazardní praktiky byly ve starém Římě a Řecku používány například při rozdělování získaného bohatství, k řešení vnitřních sporů, anebo k naklonění lidu na svoji stranu (politický význam u neoblíbených vládců). Poslední původně ne hazardní praktika přivedla obchodníky

---

¹³ Zákon č. 186/2016 Sb. zákon o hazardních hrách. *Zákony pro lidi* [online]. 01.01.2017 [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-186#cast2>>.

¹⁴ MUCHEMBLED, Robert. Kolo štěstěny loterie a modernismus v Evropě 15.-17. století. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 29–32.

¹⁵ Tamtéž, s. 19–23.

na vlastní nápady, jak ze skupování palácových hliněných destiček získat finanční obohacení. Zároveň tak neúmyslně dali podobu jedné z prvních hazardních her.¹⁶

Destičky se nacházely v palácích a po nálezů se daly směnit za dary vyobrazené na nich. Když jste dar už vlastnili nebo se vám nehodil, mohli jste hliněnou destičku směnit pomocí obchodníka provozujícího výměny těchto destiček. Výměnný obchod by nebyl ve své podstatě hazardní hrou, kdyby se zde nenacházel nějaký obchodní trik. Obchodník své destičky vystavil neoznačenou stranou a zpoplatnil pokusy o losování nových destiček. To, zda jste získali lepší destičku, bylo jen otázkou náhody a peněz. Výhra byla založena na štěstí, buď jste vyhráli horší dar, anebo jste získali výhru mnohem významnější. Celý proces by se dal počítat jako první pokusy věcné loterie.¹⁷

Římsí císaři využívali tuto neúplnou formu k obdarování svých hostů, vlastnímu obohacení či jako výpomoc do státní kasy. Výhry nebyly výhradně peněžité, protože se lidem v některých případech dostávalo darů i v podobě hodnotných otroků nebo naopak mrtvého hmyzu. Výhra záležela na rozmanitosti pořadatele.¹⁸

Obchodníci byli další z průkopníků ve vývoji podoby loterie. K nápadu, jak ji využít ve svém podnikání, je vedla potřeba prodat nežádané zboží. Šlo jim hlavně o výtěžek převažující nad případným prodejem. Hledali tedy způsob, jak prodat zboží za plnou cenu a zároveň nepoškodit své budoucí obchody. Začali sečtením celkové ceny zboží, kterého se chtěli zbavit, a rozdělili tuto částku do menších, peněžně únosných podílů. Lidé ve víře v zisk při koupi podílu dostali od prodávajícího los, který potvrzoval zakoupený podíl. Losování pak probíhalo dvěma způsoby. Buď ukázáním na výhru a následným losem o trofej, nebo losem ze dvou „hrnců“, první s cenou a druhý s výherním losem. Největší riziko obchodníka spočívalo v neprodání všech podílů před losováním.¹⁹

Někdo by čekal, že se bude tato forma nazývat obchodní loterie vzhledem k jejímu vzniku a rozšiřování po obchodních trasách, ale do historie se zapsaly jako věcné loterie. Název řádně rozlišuje věcné loterie s výhrou hmotnou od peněžních loterií, které mají výhru čistě finanční.

---

¹⁶ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 16.

¹⁷ Tamtéž, s. 16.

¹⁸ Tamtéž, s.16–17.

¹⁹ Tamtéž, s. 17.

1.2 Dobročinná loterie

Po úspěchu věcných loterií mezi nižšími vrstvami se objevují takzvané dobročinné loterie, které jsou už převážně v číselné podobě. Pořádaly je vyšší vrstvy jako vrchnost a aristokracie, jež viděli loterii jako nový způsob podpory svého bohatého života, získávání prostředků na inovaci měst nebo plnění státní pokladny bez vlastní finanční zátěže. Samozřejmě nemohli provozovat stejné praktiky, jaké se uplatňovaly u prostých obchodníků. Vytvořili nová omezení a pravidla, pozměnili název pro loterii a hlásali jiná hesla. Svoji loterii začali prezentovat pod záminkou podpory pro nemocné, sociálně znevýhodněné nebo jako řešení problému, který by zasáhl celou společnost. Nebyly právně regulované, jako všechny ostatní loterie na začátku, a přinášely tak mnoho možností k podvodům. Většina financí z loterií ve skutečnosti nešla na jmenované účely, ale šlechtě do truhlic. To si však už nikdo neověřoval, a tak se hrálo dál v domnění o dobročinnosti této loterie.²⁰

Díky oblibě dobročinné a věcné loterie mezi všemi vrstvami obyvatel se hazardní podoba loterie dále rozšiřovala po celém kontinentu. Časem se vyvinula i jejich právní úprava, vznikaly nové peněžní třídní loterie a začaly fungovat jako finanční zdroj pro jejich provozovatele. V Nizozemí začínal stát přebírat druhy věcné a peněžní loterie už mezi 15. a 16. stoletím. Filip II. je nařídil omezit daňovým ustanovením, bez kterého nemohly být provozovány, a v 18. století všechny loterie zestátnili.²¹ Podobný průběh zestátnění byl i ve Francii, kde některé loterie začali oficiálně povolovat od roku 1539 pod podmínkou placení daní náležitých k provozu.²² Prvenství v kontrole hazardních her jediným zprostředkovatelem drží Itálie, kde už ve středověku spravovaly hry některá města, která využívala finančního přínosu z her. Zpočátku byly hazardní hry povoleny jen o svátečních dnech ve velkých obchodních městech jako Benátky a Janov, v nichž měli obchodníci velký vliv.²³

---

²⁰ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 19.

²¹ Heslo Loterie. In: *Ottův slovník naučný*. Praha, 1900, s. 360. Národní knihovna ČR. Online [cit. 9. 12. 2022]. Dostupné z: <<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:78e94410-e6e5-11e4-9c07-001018b5eb5c?page=uuid:70a13ce0-12af-11e5-9192-001018b5eb5c>>.

²² MUCHEMBLED, Robert a. Kolo štěstěny loterie a modernismus v Evropě 15.-17. století. In: MAFFESOLI, Michel, Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 25.

²³ Tamtéž, s. 24.

2 Loterie habsburské monarchie

V habsburské monarchii se objevují první loterie stejně jako v ostatních zemích v podobě věcných loterií, v nichž se používalo losování za pomoci hrnců. Říkalo se jim Glückhafen neboli „hrnce štěstí“ a provozovali je kočovní karbaníci na jarmarcích.²⁴ Následný příchod loterií z Janova rozšířil už stávající nabídku loterií, které byly hlavně oblíbené u chudých, ale nová loterie zasáhla i vyšší vrstvy a aristokraty. Průlom v užívání loterií přišel v 18. století, kdy se začaly provozovat pod dohledem a ve finanční prospěch monarchie. Týkalo se to právě nových loterií vedených pronajímateli loterijního práva. Tento důležitý krok Marie Terezie měl zabránit vynášení peněz do zahraničí z účasti na cizích loteriích.²⁵

Popularita loterií vyplývala z touhy vítězit a oprostít se tak od svých problémů. Ať už se jedná o výhru sociální v podobě pozornosti a okamžitého uznání nejbližšího okolí, anebo odměnu hmotnou, v obou případech musel hráč obětovat část svého mění s vírou ve změnu nebo zlepšení situace, ve které se nacházel.²⁶

2.1 Malá číselná janovská loterie

První číselná loterie přišla v 18. století z Janova, kde byla „lotto di Genova“ provozována už v 17. století, původně k volbě rádců z Velké rady pro janovského dóžete. Tato forma vybírání rádců z devadesátičlenné Velké rady se považovala za neutrální způsob, kdy nikdo nepřišel ke křivdě. Při losování byly na kandidáty uzavírány vysoké sázky, které pořádali lidé mimo tento systém a získané finance šly do jejich kapes. Tohoto nápadu využili dóže a Velká rada a začali pořádat několikrát do roka vlastní loterie, v nichž akorát vyměnili jména za čísla. Vznikla tak číselná loterie za účelem obohacení jejich provozovatelů s častým losováním a čistě peněžními výhrami. Zisk z loterií byl jeden z hlavních důvodů, proč i další země rychle přebíraly tento způsob loterie.²⁷

---

²⁴ Karbaníci od latinského slova *corbona* (věcná loterie). WITTLICH, Filip. Hry a sázky v českých zemích. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 173.

²⁵ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 20.

²⁶ MUCHEMBLED, Robert a. Kolo štěstěny, loterie a modernismus v Evropě 15.-17. století. In: MAFFESOLI, Michel, Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 20.

²⁷ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 20.

2.2 Začátky malé číselné janovské loterie v habsburské monarchii

Habsburská monarchie s panovnicí Marií Terezií na trůně nechtěla být hned prvním průkopníkem loterijního monopolu, protože se loterie stále brala jako hra chudých a byla proti ní ve společnosti jistá averze, stejně tak nebyla v souladu s náboženstvím. Do českých a rakouských dědičných zemí ji přivedl hrabě Ottavio di Cataldi, který se s malou číselnou janovskou loterií seznámil přímo v Toskánsku. Právo na provozování malé číselné loterie získal na dobu deseti let v roce 1751 a při provozu byl přísně kontrolován. Kontroly probíhaly přes sekretáře, kteří dohlíželi na zápisy v loterijních knihách. Kvůli finanční náročnosti loterijního monopolu musel složit zálohu Vídeňské městské bance jako jistotu vlastnění prostředků k vyplacení výher a musel platit roční pachtovné po dobu držení monopolu.²⁸ Před prvním tahem vyšel 13. listopadu 1751 císařský patent, kterým dostala loterie právní řád, přesnou definici hry, kontrolu nad hrami a případné tresty, stanovila práva a povinnosti pořadatelů.²⁹

Palác hrabat Lobkoviců ve Vídni se stal prvním místem veřejného losování, které přišlo podpořit nemalé množství veřejnosti. Vliv výhry způsobil v mnoha přihlízejících okamžitý zájem, a tak hrabě Cataldi začal rozšiřovat loterijní sběrný po centrech monarchie. Vzhledem k neexistujícímu omezení provozoven a počtu tahů zvyšovaly loterie dosah svého vlivu poměrně rychle. Palác knížete Colloredo-Mansfelda byl centrálou loterijních záležitostí v Praze.³⁰ Cestu malé janovské loterie v rukou hraběte Cataldiho tak započal veliký úspěch, bohužel ho tento nadějný start nedokázal zachránit před neschopností zaplatit vlastní dluhy z půjček na počáteční provoz loterie. Po čtyřech letech Cataldiho prošlapávání nové cesty pro monopol se peněžní loterie dostala do rukou jistého Damianiho pod společností Fermieri di Milano, který udržel loterii ve svých rukou po dobu nájemných pěti let. Následný nový majitel byl vybrán výběrovým řízením z vícero zájemců. Vítězem výběrového řízení se stal hrabě Cataldi s nově načerpanými silami. I přes vítězství panovala vůči jeho osobě jistá nedůvěra, která se projevovala během spolupráce s úřady a při úředních kontrolách. Hrabě Cataldi provedl menší reformy, jež spočívaly v rozšíření úřadů spravujících loterie, které tak po Rakousku

---

²⁸ Pacht je jedním z druhu závazku, kdy se přenechává věc jinému. V tomto případě se jedná o právo provozovat loterii. Malá číselná janovská loterie nebo jen malá číselná loterie, používaly se oba názvy. KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 21.

²⁹ Tamtéž, s. 20.

³⁰ První tah malé číselné janovské loterie v Praze byl v roce 1754. WITTLICH, Filip. Hry a sázky v českých zemích. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 185.

provozovaly osm tahů měsíčně, což způsobilo zvýšení popularity nad ostatními hazardními hrami.³¹

Vedení loterie monopolním stylem umožňovalo monarchii na loterii bohatnout a zároveň nemít finanční zatížení na jejím chodu. Současně bylo pro monarchii snadnější dohlížet nad podvodníky, kteří se snažili zbohatnout falešnými sázkařskými místy s padělanými potvrzeními nebo na ilegálních loteriích. Při dopadení některých podvodníků či obohacovatelů se pokuta dělila mezi panovníkovu pokladnu, vedoucího loterie a udavače.³²

2.2.1 Průběh losování malé číselné janovské loterie

Loterijní losování vyhlašoval provozovatel, který udával místa a čas tahu. Sázky přijímali zaměstnanci provozních míst, takzvaní výběřčí a kolektanti, kteří zároveň museli po vsazení vydávat potvrzení s vsazenými čísly, za kolik bylo vsazeno a v jaké výši byla očekávána výhra. Tomuto sběrnami vydávanému ověření se říkalo cedulky. Losování začínalo zkontrolováním losů a vložením do speciální nádoby. Hlavní bod losování, tedy odhalení výherních losů, provádělo dítě jako záruka nevinnosti. Před dalším vylosováním losu musela být nádoba znovu zatočena, kvůli jistotě promíchání zbylých losů. Vše bylo kontrolováno čtyřmi komisaři a výsledky tahu byly zveřejněny ještě tentýž den.³³ Losovalo se pět číselných losů z devadesáti po sobě jdoucích čísel. Sázelo se na jedno, dvě, tři, čtyři nebo všech pět losovaných čísel, dalo se vsázet i na umístění případného čísla. Výhra se vypočítávala násobením vkladu.³⁴

2.3 Zestátnění loterie v habsburské monarchii

Pomalé přírůstky z loterií do státní pokladny byly jedním z hlavních důvodů, proč byla roku 1770 po malé číselné janovské loterii založena Velká loterie. Každou z loterií spravovala jiná osoba, a tak ve společnosti nabývaly obliby různým tempem. Rozšiřování druhů loterií přineslo značné soupeření o sázkaře, jejich finance a pozornost úřadů, v tomto ohledu vyhrávala již zaběhnutá malá číselná loterie. Malá číselná loterie měla také výhodu v možnostech nízkého a libovolného sázení, což způsobovalo velikou popularitu mezi všemi vrstvami.³⁵

---

³¹ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 21.

³² Tamtéž, s. 20.

³³ Tamtéž, s.21.

³⁴ Tamtéž, s. 24.

³⁵ Tamtéž, s.21-22.

Přes veliké nadšení u sázkařů vznikala značná averze ve společnosti snažící se zabránit rozkladu chudých domácností účastnících se loterií. Kvůli tomuto společenskému pobouření zavedl patentem z roku 1770 hrabě Chotek úřad *c. k. Privilegovaného loterijního ředitelství* ve Vídni a s tím i novou třídní loterii. Tento pokus uklidnit jednu stranu společnosti, která hazardní hry nemohla vystát, a zároveň nepobouřit druhou stranu užívající si loterie, byl jednou z posledních regulací, než byla loterie 1. listopadu 1787 zestátněna reformou Josefa II. a zůstala už jen v režii monarchie.³⁶

Právní úprava z roku 1813 zahrnovala změny už v zaběhnutých záležitostech malé loterie. Jednalo se o loterijní předpis, který měnil potvrzení o vsazení s informacemi o sázejícím za vkladní listy, které obsahovaly mnohem podrobnější informace (údaje o sběrně, pořadové číslo sázky v protokolu, dny a místa tahu, jméno a podpis sběratele a jméno zástupce provozovatele loterie). Vznikl tak propracovaný informační systém, který se snažil zabránit podvodům ze stran lidí využívajících loterie pro sebe obohacení i ze strany sběren, které šidily provoz loterií.³⁷

2.4 Třídní loterie

Třídní loterie byl pokus státu o uklidnění rozbouřené situace ve společnosti v 19. století kvůli peněžním loteriím. Zároveň se jedná o jednu z nejsložitějších administrativních her. Jméno třídní loterie je odvozeno od vzestupně jdoucích tříd, ve kterých se losují jednotlivé tahy a účast ve vyšších třídách není podmíněna účastí na předešlé nižší třídě. Každá třída měla jinak hodnotné výhry a jinou částku potřebnou pro účast na hře.³⁸

Začátky třídní loterie se datují do Holandska v 15. století, kde v té době probíhal značný rozvoj loterií. Do povědomí společnosti přišla v 17. století jako možnost podpory provozu Orientální společnosti. Neznalost a velká konkurence již zaběhnutých loterií způsobila úpadek a následné omezení třídní loterie, které se ještě posílilo s nástupem malé číselné loterie. Během let byla upravována patenty a předpisy vydávanými monarchií, ale žádný z nich nepřenesl třídní loterii do popředí a ani z ní neudělal hlavní loterii dědičných zemí rakouských a českých.³⁹ Od počátku

---

³⁶ *c. k.* je zkratka pro titul císařsko-královský. KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s.22.

³⁷ WITTLICH, Filip. Hry a sázky v českých zemích. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 189–191.

³⁸ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 55.

³⁹ Byly zde pokusy postavit ji trvale do popředí loterií už v roce 1770, kdy loterie proti malé loterii číselné neuspěla. Poté byl v roce 1802 další pokus o její aktivní zavedení, to se ale uskutečnilo až v roce 1813, kdy byla zařazena

loterie do její neznámější podoby v 20. století u nás upravovalo třídní loterii spoustu předpisů ovlivňujících její herní styl – pravidla se lišila podle země pořádající loterii. Hlavní změnou oproti malé číselné janovské loterii bylo v sázení losu, kdy si sázející netipoval čísla, ale dostal již očíslovaný los. Následně byly omezovány počty sázek i jejich výše, největší změnou bylo nepřipouštění halěřových sázek, které vyřadily z této loterie chudinu.⁴⁰

Zákon o třídní loterii z roku 1912 připravoval výměnu malé číselné loterie za loterii třídní jako nového rozpočtového velikána pokladny monarchie. Na tento složitý administrativní proces měl být vyhrazen časový úsek deseti let, který částečně přerušila 1. světová válka. Přesto v období od zavedení zákona do konce vlády číselné loterie vznikl jistý hybridní provoz, kdy se hrálo současně v loteriích třídních v rámci země a v malé číselné loterii, s jejím zaběhnutým stylem provozu. Časem se začala malá loterie omezovat a loterie třídní dostávala větší prostor, což přinášelo spoustu otázek ohledně nových sběrných míst, o systému vydávání losů, kontroly a o tom, kolik procent z výtěžku přijde do státní pokladny.⁴¹

2.4.1 Průběh losování třídní loterie

Losování třídní loterie probíhalo ve své podstatě podobně jako losování malé číselné loterie, myšleno náležitostmi veřejného losování, kontroly a vyhlášením výsledků v losovací den. Hlavní změnou bylo zapojení dvou osudí místo jednoho, jako tomu bylo u malé číselné loterie. Prvně se zkontrolovaly lístky se všemi čísly prodaných losů a poté byly vloženy do jednoho z osudí určeného právě pro tento druh losu. Druhé osudí bylo naplněno výherními losy v dané losované třídě, kdy každý los měl jinou výši výhry. Hlavní pravidlo spočívalo v několika otočení obou osudí, aby došlo k řádnému promíchání losů. Prvně se losovalo z výherního osudí, kdy byl los podán předsedovi komise a poté zástupci Loterijního ředitelství, který výsledek oznámil přítomným. U číselného osudí byl průběh stejný. Finálním krokem bylo zapsání čísla losu a výhry do protokolu. Takto probíhalo každé losování tahu ve všech třídách. Po dokončení třídy bylo výherní osudí vyklizeno a číselné bylo zapečetěno.⁴²

---

jako oficiální loterie, jen se nejednalo o státní loterii ani ve formě rozšíření, ani ve formě podpory státní pokladny. KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 55.

⁴⁰ Tamtéž, s. 55.

⁴¹ Třídní loterie okolních států v habsburské monarchii byly považovány za cizí. Tamtéž, s. 54–60.

⁴² Tamtéž.

2.5 Státní dobročinná loterie

V roce 1853 byla založena státní dobročinná loterie, která přibyla k malé číselné janovské loterii jako celostátní loterie. Hlavní podstatou této loterie, jak nastiňuje název, byl účel jejího pořádání. Jednalo se totiž o vybírání peněz na určitou civilní nebo vojenskou pomoc prostředkem loterijních her. Nejednalo se o dřívější falešně dobročinné loterie, které se rozmohly při začátcích popularizace loterií a při nichž končily vybrané peníze neznámo kde. Kontrola a hlavní středisko loterie v rukou státu, přesněji *c. k. Ředitelství loterijního důchodku* ve Vídni, bylo zárukou řádného dodržování právních předpisů, což byla hlavní právní změna oproti předešlým loteriím dobročinným. Další z právních úprav bylo rozdělování finančního zisku z loterie pouze na určenou věc uvedenou před losováním. Ročně se hrálo od každého účelu dobročinné loterie po jedné hře, oficiálně se číslovaly, ale naskytly se i případy s „mimořádnými“ hrami bez čísla. Novinkou zavedenou státní dobročinnou loterií bylo představení tzv. předního a zadního losu, což byly losy dvou čísel před a za výherním číslem, které odměnily sázejícího cenou útěchy za blízky odhad. Jednalo se o chytrý tah, jak vyvolat u hráčů větší naději na výhru a tím jejich větší zapojení do hry.⁴³

Zavedení dobročinných loterií do už existujícího prostoru naplněného loteriemi úspěšnými, bylo poněkud nadbytečné, s velice negativním vlivem na jejich následný finanční úspěch. Loterie se snažily prorazit nízkými cenami losů a peněžními výhrami, přesto byly jejich začátky v oblíbenosti pomalé. Pro rozšíření loterijního vlivu se ukázalo jako vhodná cesta povolování prodeje losů na vícero dobře dostupných bodech měst v podobě trafik, prodejen smíšeného zboží a míst prodávajících lístky na dopravu. Rozšiřování vlivu přes prodejny losů převzala i třídní loterie, která byla od roku 1919 spolu se státní dobročinnou loterií v rukou státu. Obě měly provoz pod dohledem podniku Státní loterie.⁴⁴

---

⁴³ *c. k.* je zkratka pro titul císařsko-královský. KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 110.

⁴⁴ Tamtéž, s. 110–111.

2.6 Věcná loterie v 19. století

Věcné loterie se od peněžních lišily ve vícero ohledech. Nejen rozdílnou odměnou pro výherce, kdy u peněžních loterií šlo o finanční odměny a u věcných loterií šlo o hmotné výhry. Věcné loterie měly menší území působnosti a pořádaly se spíše lokálně pro dobročinné účely, oproti státním loteriím, které byly po celém území státu najednou.⁴⁵ Hlavním právním rozdílem byl provozovatel loterií, kdy u věcných loterií šlo o soukromé osoby nebo subjekty a u peněžních byl provozovatelem pouze stát. Přestože byly provozovatelé soukromé subjekty, musely panovníka požádat o povolení k pořádání loterie a zaplatit potřebnou peněžní částku. Nejvíce problematické bylo zužitkování financí z losování, kdy se peněžní částky ztrácely nekontrolovatelně do kapes pořadatelů. Tyto intriky byly hlášeny a následně tvrdě trestány, což nepřineslo věcným loteriím dobré jméno.⁴⁶

---

⁴⁵ Státní loterie v té době byly třídní a dobročinné. Třídní loterie byly pořádány za účelem obohacení hráčů a pokladny státu. U dobročinné loterie se jednalo o celoplošnou loterii na potřebné účely společnosti pod dohledem státu, pořádané i nestátním subjektem.

⁴⁶ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 85.

3 Averse proti loterii

Od počátků hazardních her existovala ve společnosti zároveň i nelibost proti jejich provozu. Peněžní loterie nebyly žádnou výjimkou. V průběhu dějin měla averze proti loterii vícero podob, ale převážně to bylo pobouření katolické církve a nespokojenost ve společnosti se vznikající situací. Oba druhy averze proti loteriím způsobovaly vytiženou a napjatou situaci v zemi, kvůli které byly poté vydávány zákony obsahující omezení a zákazy některých provozů loterií. Tato právní opatření měla přispět k rychlému uklidnění situace ve společnosti a zabránění případným nepokojům. Rozsah zákazů a omezení loterií se lišil podle panovníka, jeho postojů k provozu loterie a velikosti moci církve a jejího vlivu nad panovníkem.⁴⁷

Svou nenávist k loteriím církev argumentovala špatným vlivem her na člověka a s tím souvisejícím pokoušením lidské víry. Přestože se v Bibli přímo nepíše o hraní hazardu, najdeme v ní zmínky o nebezpečí lásky k penězům a o nebezpečí závisti.⁴⁸ Důvodem církevní averze proti loteriím bylo zřejmě to, že se lidé místo modliteb věnovali hrám a omezovali tak svůj čas pro církev. Je možné, že církvi šlo i o ztrátu finanční, která by ji mohla potenciálně způsobit problémy. Lidé nemohli nadále přispívat na církevní záležitosti nebo jejich vlastní pomocnou agendu, protože jim kvůli sázení v loteriích nezbyvaly peníze. V mnoha případech církev zakazovala hazardní hry celkově jako dílo ďáblovo, které odvádí slušné lidi od jejich víry a ničí tak jejich ducha.⁴⁹ V případě náboženské averze šlo o dlouholetou nelibost, která se objevovala už od dob prvních hazardních her. Hlavně kvůli víře, že hazard je nemorální hra, která byla vymyšlena, aby odvedla člověka od jeho povinností do rukou ďábla.⁵⁰

Společenská nespokojenost s loteriemi vycházela z negativních dopadů na životy lidí, kteří se nedokázali ze vzniklé životní situace, způsobené hraním loterií, dostat. Jedním ze důvodů byl počet zničených rodin, které byly účastí na loterijních hrách obrány o finance a připraveny vlastní chybou o dosavadní životní úroveň. Vzrůstal tak počet chudiny, což mělo přímý dopad na další obyvatele a vznikaly tak problémy mnoho lidí naráz.⁵¹ Navazujícím důvodem byl

---

⁴⁷ HOUTMAN-DE SMEDT, Helma. Severozápadní Evropa v zajetí loterií a lota v 18. a 19. století. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 113-114.

⁴⁸ Co říká Bible o hazardních hrách? Je hazardování hřích?. *GotQuestions: Your Questions. Biblical Answers* [online]. [cit. 2023-02-18]. Dostupné z: <<https://www.gotquestions.org/Cesky/hazardni-hry-hrich.html>>.

⁴⁹ MUCHEMBLED, Robert. Kolo štěstěny loterie a modernismus v Evropě 15.-17. století. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 29-32.

⁵⁰ Tamtéž, s. 24.

⁵¹ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001. s.22-23.

i vzestup kriminality přímo závislý na přibývajícím počtu chudiny, která se potýkala s množstvím finančních problémů plynoucích z nadbytečného hraní loterií. V případě společenské averze šlo o nespokojenost s postupně gradujícím napětím mezi lidmi, které vyplynuly v souvislosti se silnou oblibou her v zemích.⁵²

3.1 Vliv averzí v reálném prostředí

V období 18. a 19. století s aktivním zapojením panovníka do vybírání provozovatelů a následně samostatného provozu loterie se projevuje snaha kontroly tajných loterijních sběrů a finančních podvodů. Kontroly probíhaly z důvodu státního zájmu o zisk z peněžních loterií. Dá se tedy říci, že ohrožení budoucího zisku z provozu loterií vedlo k zavedení jejich právní kontroly a případného trestného vymáhání státem.⁵³ I přes reakcionářské zavádění zákonů se nedostavil očekávaný úspěch a uklidnění averzí proti loteriím, protože se většinou v praxi neuplatňovaly rázné kroky a tresty uvedené ve vydaných zákonech. Číselné loterie dál vykořisťovaly chudé a tajné loterie fungovaly skrytě, popřípadě v menším měřítku, anebo změnilly svá působiště. Problémovou částí v efektivnosti těchto zákazů nebylo případné dohlížení nad dodržováním zákazů, ale mírné tresty ze strany státu pro zakladatele podvodných loterií. Většina odhalených tajných loterií tak nekončila napravením podvodníků, kteří se po překonání mírného trestu se vrátili k starým praktikám.⁵⁴

V 19. století problémy související s hraním peněžních loterií stupňovaly nepokoje ve společnosti a postihovaly více rodin, které tak ztrácely finanční prostředky pro zaopatřený život. Poukazovalo se na okolní státy, které loterie omezily už v předešlých letech, a na nepatřičnost loterií jako zdroje financí pro státní pokladnu.⁵⁵ I přes nátlaky ze stran mnoha vlivných osobností se nepodařilo malou číselnou loterii janovskou dostat z hlavního trhu loterií v zemi.⁵⁶ Loterie byla stále značně populární a tím ve velkém přispívala do státní pokladny, jednalo se tedy o státem potřebnou formu příjmu, které se nechtěli jen tak vzdát. Částečně se

---

⁵² KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 23.

⁵³ První kontroly nad loteriemí právně kontroloval patent Marie Terezie z roku 1751, který zaváděl i právní základy pro loterie. Tamtéž, s. 20.

⁵⁴ NAVRÁTIL, Ivo. Ředitel semilského okresního archivu předkládá několik všedních loterijních skutečností té doby. In: KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 25.

⁵⁵ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 23.

⁵⁶ Z předních kritiků vystupovali hlavně prof. Zeithammer, dr. Roser a politik dr. Karel Kramář. Vadilo jim hlavně stigma proplétající výklady snů a loterií. Kdy lidé zaplatili více za výklad snů, než samotné vsázení. Tamtéž, s. 29.

podarilo situaci uklidnit zavedením třídní loterie k číselné loterii, která znemožňovala nízké sázky a zamezila tak účasti nejzasaženějších.⁵⁷

3.2 Podvody

Finanční obohacování lákalo všechny pořadatele loterií k jejich zakládání a udržování v provozu. Finanční úspěch účastníků loterijních her vedl k myšlence loterijních podvodů. Byla to možnost, jak se obohatit na bázi již fungujícího a známého systému, ale zároveň ji provázelo nebezpečí trestu. Stoupající popularita loterií umožňovala ideální podmínky pro provoz tajných loterií a pro podvody nebo neetické praktiky.⁵⁸ Po zestátnění loterie a jejímu značnému rozšiřování po zemi se lidé provozující podvodné loterie museli začít ukryvat dohledu státu a dělat svoji hru lákavější pro sázející. Provoz tajných loterií často fluktoval, v některých případech se pořadatelé snažily vytvářet spojení peněžní a věcné loterie. Hlavními pohnutkou pro tvorbu dalších loterií byl zisk za co nejmenší náklady. Všechny tyto kroky vrhaly špatné světlo na státní číselné i věcné loterie a prohlubovaly tak negativní smýšlení o loteriích celkově.⁵⁹

3.2.1 Vzkvétající podvody loterijní v 19. století

Přestože byla malá číselná loterie v provozu bez omezení, lidé slepě utráceli za loterie neoficiální. V mnoha případech za tím stála nevzdělanost a neinformovanost o loterijních praktikách. Lidé slyšeli, že se dá sázet za méně a doufali, že se tak snadněji dostanou k zisku. Je možné, že k tomu přispěla i větší dostupnost podvodných loterií, zvláště na venkově, státní loterie byli totiž provozovány ve městech. Loterie samotná vyvolávala dojem lákadla, lidé ji viděli jako šanci, jak rychle zbohatnout. Ve skutečnosti se spíše jednalo o finanční past a cestu k sázkařské závislosti. Je pravděpodobné, že na vlivu neoficiálních loterií na sázející měla též podíl touha po uznání ve vlastní komunitě.

Pravidelnou skupinu sázkařů u číselné loterie provázela pověrčivost a mystično, které spolu těsně souvisí. Pověrčivost působila na sázkaře dvěma směry. Zaprvé to byly pověry o významu čísel, například číslo 13 a 30 přináší smůlu, naopak čísla 1, 3, 7 a 10 jsou ve znamení štěstí.

---

⁵⁷ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s.54-60.

⁵⁸ Tamtéž, s. 19.

⁵⁹ WITTLICH, Filip. Hry a sázky v českých zemích. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 197.

Oba tyto příklady vychází z biblických událostí.⁶⁰ Všechny významy čísel záležely na pohledu sázejícího, který v nich viděl danou hodnotu. A zadruhé je pověřivost součástí rituálů, které lidé praktikují pro štěstí. Tyto zvyky přinášející štěstí vycházely z osobního vztahu k sázení. Lidé si vsázeli na základě asociace s dřívější pozitivní situací, například vsazení na důležité datum, přítomnost určitého kolektanta, sudé nebo liché dny jako dny štěstěny. To všechno přivádělo sázejícího do neustálého kruhu znovu vsazení.⁶¹

Mystično působilo na sázkaře zase skrze sny, dokonce se v obrovském množství začaly prodávat snáře. Snáře jsou knihy, které vysvětlují významy věcí viděných ve snech. Jména věcí, zvířat a povolání jsou v abecedním pořadí, jsou rozšířena jejich nejčastější činností nebo vzhledem a často mají různé významy. U těchto významů, vysvětlených slovem nebo obrázkem, byla také jednotlivá čísla, která byla následně používána do sázek. Vykládání významů snů si jako svou specialitu osvojily kartářky, které dokázaly za poplatek převést sny na čísla.⁶²

3.2.2 Modrá loterie

Jednalo se o plně tajnou loterijní hru, která se pořádala v chudých částech země počátkem 19. století. Samotný proces sázek a hry je vzat poměrně stroze a velice jednoduše. Hlavní provozovatelé byli bohatí hospodáři, kteří zneužívali nízkého sázkařského vědění chudiny.⁶³ Přijímaly velice nízké sázky, které byly značně lákavé. Sázky sbírali jejich zaměstnanci, najímaní přímo jako tento úkol výběřčího. Chodili vybírat sázky od vesnice k vesnici a později začali provádět tuto činnost i po rušných vlakových trasách, a tak se hrála modrá loterie na dálku. Vybrané peníze dovezli k zaměstnavateli a poté vypláceli výhry nazpět. Loterie se řídila podle tahů peněžních loterií. Dalo by se tedy říci, že se jednalo o „loterie z druhé ruky nebo přes jednoho“. Tento druh loterie přetrval dlouho a hraní tohoto typu her postihovalo nejméně zaopatřené.⁶⁴

---

⁶⁰ Číslo 13 značí datum ukřižování Ježíše je tedy označováno za číslo přinášející neštěstí. Číslo 1 nese význam počátku nebo stvořitele. 3 je ve znamení Otce, Syna a Ducha svatého. 10 je brána podle desíti přikázání. Číslo 7 se může považovat za přinášející jak neštěstí, tak smůlu, kdy může značit 7 svátostí nebo 7 smrtelných hříchů. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 8. Praha: Česká biblická společnost, 2001.

⁶¹ Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998.

⁶² KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 29-33.

⁶³ WITTLICH, Filip. Hry a sázky v českých zemích. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 197.

⁶⁴ KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001, s. 24 a 32.

3.2.3 Snáře a jiné knižní podvody

Za malé částky se prodávaly „zaručeně pravdivé“ knihy na odhalení nebo výpočet jistých čísel pro výhru – snáře a návody psané přímo pro vypočítávání čísel do loterie. Předními knihami pro výpočty výherních čísel byly snáře, které se daly koupit u běžných knihkupců. Mezi nejoblíbenější snáře patřil *Storchův největší obrázkový egyptsko-perský a chaldejský snář, planetář, bylinář a 1000letý kalendář*. Propracování snářů se lišilo podle jejich pisatele, například Storchův snář vysvětloval čtenáři i podrobný a matematicky propracovaný návod vypočítání správných čísel z předešlého tahu.⁶⁵ Právě proti zneužívání naivity lidí, kteří věřili výkladu snů, bojovali přední odpůrci malé číselné loterie janovské a snažili se ji nechat omezit. Podobné texty se tiskly i v knize *Jak sázeti do loterie, bychom zcela jistě vyhráli* a v podobných „zaručených“ návodech. U těchto knih se snaží autoři prodat své ověřené způsoby, jak vybrat výherní čísla bez značných finančních ztrát.⁶⁶ Dalším kuriózním způsobem bylo psaní čísel na márnici. Čísla, která dle pověry do dalšího dne zmizela, měl dotyčný vsadit. Někteří nechávali výherní čísla určovat specifická zvířata, jež měla přinášet štěstí.⁶⁷

---

⁶⁵ Planetář je část knihy, ve kterých se jejich autoři zabývají pohybem a vlivem planet na člověka, často byly spojeny se snáři, výkladem karet a výpočtem čísel k loterii. STORCH, Rudolf. *Storchův největší obrázkový egyptsko-perský a chaldejský snář, planetář, bylinář a 1000letý kalendář*. Fortuna Libri, spol. s r.o., 2017.

⁶⁶ Zajímavostí bylo, že v této knize autor varuje před hloupostí vsázet každý den, ale píše, že je lepší vsázet pravidelně. BAČKOVSKÝ, František. *Jak sázeti do loterie, bychom zcela jistě vyhráli: Na základě mnohaleté své zkušenosti*. Praha, 1882.

⁶⁷ WITTLICH, Filip. Hry a sázky v českých zemích. In: Bruno BERNARD, Claude BRUNEEL, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: OLYMPIA, 1998, s. 193.

4 Noviny a jejich kontext v 19. století

Začátek a konec 19. století můžeme datovat podle zvolené perspektivy. Z hlediska časem vymezeného datumu se bavíme, jako u všech století, o období od 1. 1. 1801 do 31. 12. 1900. Pokud bychom století určovali podle důležitých evropských událostí, dalo by se mluvit o začátku století při Velké francouzské revoluci a zakončili bychom ho koncem Belle Époque nebo začátkem 1. světové války. 19. století je v monarchii i mimo ni plné událostí, a proto se zvýšila potřeba aktuálního informačního zdroje. Noviny se staly, jako jediný pevný zdroj informací, nejrychlejším doručovatelem zpráv z domova i ze zahraničí mezi obyvatele. Události v okolních státech ovlivňovaly i dění u nás, například Francouzská revoluce měla za následek zpřísnění cenzury tisku, jelikož se šlechta obávala převratu.

4.1 První krůčky českých novin

Přísnější cenzura nepomohla prvnímu vydavateli českých psaných novin, kterým byl už v 18. století Karel František Rosenmüller. Svými novinami se snažil vrátit češtinu do povědomí lidí, za pomoci informací i ze zahraničí.⁶⁸ Po Rosenmüllerově smrti skončily jeho noviny u Jana Nepomuka Ferdinanda Schönfelda, který vedl německou novinovou konkurenci a přejmenoval noviny na *Císařské královské pražské noviny*.⁶⁹ Rosenmüllerovým českým nakladatelským následovníkem byl Václav Matěj Kramerius, který si založil knihkupectví a nakladatelství pod názvem *Česká expedice*. Vydával zde kroniky, pohádky, bajky, naučnou literaturu a noviny i s nezpravodajským zaměřením.⁷⁰ Po smrti Václava Matěje Krameria nakladatelství vedla jeho žena Jenovéfa Krameriova a děti do 20. let 19. století. To ale neplatilo pro Krameriovy české noviny, jejichž práva na vydávání rodina prodala už začátkem 19. století Jakubu Schönfeldovi.⁷¹

---

⁶⁸ Vydavatelství novin měla i několik zaměstnanců právě na překlady informací ze zahraničí. KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátku do roku 1918*. Brno: LECTOE BENEVOLUS, 2008, s12.

⁶⁹ Od převzetí novin Schönfeldem a jeho syny fungovaly do roku 1819. Během jejich vydávání se jako jejich redaktori vystřídal například V. M. Kramerius a J. Linda, po jejich odchodu noviny klesly na prodej. Schönfeld byl zakladatelem *Pražských novin/ Prager Zeitung*. Schönfeld kontra Krameriova. *Archiv hlavního města Praha: Praha 1820* [online]. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <<http://www.ahmp.cz/index.html?mid=181>>.

⁷⁰ Česká expedice byla prvně prodejnou knih a poté i nakladatelstvím. Noviny byly pod názvem *Pražské poštovské noviny*, poté přejmenovány na *Krameriovi císařské královské pražské poštovské noviny*. Obsahovaly i hospodářské nebo zahradnické rady. Václav Matěj Kramerius. *Databáze knih* [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/vaclav-matej-kramerius-1051>>.

⁷¹ Schönfeld kontra Krameriova. *Archiv hlavního města Praha: Praha 1820* [online]. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <<http://www.ahmp.cz/index.html?mid=181>>.

Po Vídni byla hlavním centrem novinového vývoje Praha, zde se zakládala značná část česky i německy vydávaných novin. Na Moravě byly nejoblíbenější německé noviny s názvem *Brünner Zeitung*, které se udržely až do 20. let 20. století. Začátky českých novin devatenáctého století byly ve směru politicky orientovaných témat, jež byly oklešťovány zákazy ohledně zpráv ze zahraničí a cenzurou týkající se odbojů proti rakouské monarchii.⁷² Německé noviny byly v společnosti mluvící převážně německy populární, když přišel finanční problém nebo klesal počet odběratelů, změnili majitele a redaktory.⁷³

4.2 Noviny a národní obrození

Zásadním krokem pro české noviny bylo osamostatňování české části s názvem *Pražské noviny* od německých vládních novin *Prager Zeitung* v 40. letech 19. století, kdy českou část novin vedl F. L. Čelakovský.⁷⁴ Z jejich novinových myšlenek se z nich staly reformátoři národního smýšlení, ukazovaly svou náklonost k jazyku českému a vlastenectví. *Pražské noviny* měly krátce vlastní českou přílohu *Česká včela*, která se zabývala literaturou domácí i světovou. Jeden z největších rozmachů zažily české *Pražské noviny* v čele s Karlem Havlíčkem, který se věnoval budoucnosti českého jazyka a česko-německé rovnoprávnosti. Po zrušení cenzury v březnu 1848 získaly všechny již vydávané noviny druhý dech a rozmohlo se zakládání dalších politicky orientovaných novin v městech po Českých zemích.⁷⁵

Národní noviny se staly prvním deníkem vydávaným v češtině. Zakladateli byli Karel Havlíček Borovský a Vojtěch Deym. *Národní noviny* se staly platformou pro K. Havlíčka Borovského a jeho politické názory, bez cenzury psal všechno, co považoval za správné. Jeho názory se ve české společnosti staly velice populárními, využíval svých znalostí o českém smýšlení, hbitého ovládní českého jazyka a dobře odůvodňoval své názory. Noviny tak zvyšovaly svůj počet výtisků a staly se proto značnou konkurencí pro německé noviny.⁷⁶ Právě v době 40. let se

---

⁷² Cenzura omezovala hlavně články o revolučním smýšlení, odboji za svobodu a nezávislost. Už koncem 18. století byl vydán zákaz šířit zprávy ze zahraničí, rozšířen 1828 se zákazem tisknout zprávy ze zahraničí, které cenzura neschválila. ŠIMEČEK, Zdeněk. Proměny novin v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1658-1860. In: KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátků do roku 1918*. Brno: LECTOR BENEVOLUS, 2008, s. 20.

⁷³ Tamtéž, s. 18.

⁷⁴ *Pražské noviny* byly „české“ noviny německého vydavatele, nevycházely často a nebyly tolik populární oproti německým novinám, které měli vysokou sociální popularitu. Tamtéž, s. 21.

⁷⁵ *Česká včela* vycházela s *Pražskými novinami* roku 1834-1847. K. Havlíček Borovský pracoval jako redaktor v *Pražských novinách* od roku 1846 do 1848. Tamtéž, s. 22-23.

⁷⁶ Roku 1849 měli až 2400 předplatitelů. HRUBOŇ, Rudolf. O nás. *Národní Noviny* [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.narodni-noviny.cz/o-nas/>>.

konkurenční německé noviny potýkaly s menší úspěšností u čtenářů, i přes vládní kampaň spočívající v rozšiřování povědomí o novinách. Přes pomyslné společenské souboje o nového novinového oblíbence udržovaly *Prager Zeitung* stále neutrální vztah s Havlíčkovými novinami. Proti *Národním novinám* se ozývaly nespokojené hlasy i mezi jinými česky psanými novinami, kterým vadil jejich politický směr. Jednalo se o projevy názorů proti určitým problémům skupiny ve společnosti, které se většinou ukázaly jako krátkodobé.⁷⁷

Rok 1848 a zrušení cenzury vložily do rukou českých novin nečekanou politickou moc. S rostoucím počtem české noviny svými názory oslovovaly více čtenářů a vznikala tak jednotná česká národnostní myšlenka. U německých novin tato situace nenastala, protože se objevovala touha radikalizace. I noviny *Prager Zeitung* se po zrušení cenzury vytrhly z rukou vlády a následně se musely přejmenovat, protože nereprezentovaly vládní smýšlení. Stali se z nich vládní kritici a za poplatek dokonce tiskli všelijaké stížnosti. Nové *Prager Zeitung* byly provládní a snažily se bojovat s narůstajícím německým radikalismem.⁷⁸

Nové opatření z roku 1849 ztížilo zakládání nových politických novin. Bylo nutné za politicky směřované noviny zaplatit vysokou kauci, zpřísnily se podmínky pro redaktory a noviny se nesměly prodávat volně na ulicích měst. Následné neúspěchy odbojů v květnu způsobily naprosté potlačení protivládního tisku a zadržování zúčastněných novinářů, spolu s vyhlášením výjimečného stavu nad Prahou. Přes zákaz vydávání *Národních novin* se Karel Havlíček Borovský snažil působit v jiném městě s novými novinami, než byl odsunut do exilu.⁷⁹

4.3 Krize neoabsolutismu a nové začátky

Po událostech odbojů a zatýkání redaktorů přišlo období úpadku českého tisku trvajících až do konce neoabsolutismu. Období nevelkého čtenářského zájmu o české noviny bylo hlavně způsobeno regulacemi pro periodicky vydávaný tisk a naprostým omezením soukromého politického tisku. Oslabení tisku se projevilo u českých novin i časopisů, kdy fungovaly prakticky jen noviny s vládní agendou a pod jejich řízením. Pro českou část země byly

---

⁷⁷ ŠIMEČEK, Zdeněk. Proměny novin v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1658-1860. In: KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátků do roku 1918*. Brno: LECTOR BENEVOLOUS, 2008, s. 23-24.

⁷⁸ 1864 převzala vláda *Prager Zeitung* po svého pevného vedení a už je nevydávala přes smlouvu s vydavatelem. Tamtéž, s. 25-27.

⁷⁹ Výjimečný stav byl zrušen roku 1853. K. Havlíčkem Borovským vydávané noviny *Slovan* 1850-1851. Tamtéž, s. 27.

preferovány *Prager Zeitung* a *Pražské noviny* a pro moravskou část bylo *Brünner Zeitung*. Stále psaly o politickém dění, kultuře a významu českého jazyka, ale s největší opatrností. Přesto počty prodaných výtisků *Pražských novin* značně stagnovaly oproti německým novinám, které v příhodných situacích zvyšovaly počty přeplatitelů a množství vydávaných novin.⁸⁰

Nová aktivní vlna pro český tisk přišla v 60. letech 19. století, kdy se počet českého tisku násobil každým následujícím rokem. Časopisy a noviny se začaly věnovat kromě politiky i vzdělávání, hospodářství, sportu, zájmům společnosti a hlavně všem druhům kultury. Sami čeští novináři si založili spolek *Krok* v roce 1862, částečně jako odezvu na vznik vídeňského spolku z roku 1859. Český tisk se rozšiřoval i v jiných městech a čtenářům se obohatil výběr témat na čtení, ale novinám s časopisy přibyla konkurence.⁸¹ Kupříkladu české týdeníky, které byly vydávány po odvolání cenzury 1848 ve krajských městech, měly velice nízkou popularitu, až právě v 60. letech se opět rozvinuly i české týdeníky ve větších městech.⁸²

Směr českého tisku v šedesátých letech v politických tématech byl zaměřen stále na zájmy národa a jeho jednotu. Prvním českým deníkem se stal pražský *Čas* v myšlence prodemokratické, bohužel si po změně svého politického směřování ke konzervatismu pobouřil vlastní redaktory, kteří svým odchodem odsoudili deník k pomalému zániku. V roce 1861 bylo spuštěno vydávání deníku *Národní listy*, který patřil k největším českým novinám a vycházel až do 40. let 20. století. Přesto nebylo jednoduché psát a vydávat svoje názory veřejně, protože stále platil Tiskový zákon z roku 1852, jenž omezoval, trestal a konfiskoval vydání za nepřípustné informace v tisku. Toto omezení neplatilo jen pro politické noviny, ale celý český tisk. Přesto se český tisk nezastavil a vydával dál.⁸³

Roku 1867 přišla nová možnost využití novinového vlivu na obyvatelstvo přes stranické listy, které vznikaly v rozdílných programech politických stran. Každá strana měla svoje noviny, které pokrývaly okruhy jejich programu a témata blízká voličům. Nejlepším způsobem, jak získat podporu a nové členy strany, bylo založit vlastní tisk, a tak se zviditelnit. Soukromý tisk

---

⁸⁰ ŠIMEČEK, Zdeněk. Proměny novin v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1658-1860. In: KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátků do roku 1918*. Brno: LECTOR BENEVOLUS, 2008, s. 34–35.

⁸¹ Tamtéž, s. 34–36.

⁸² Tamtéž, s. 29.

⁸³ Tiskový zákon pozměnili v roce 1894, kdy zrušili kauci, z níž se odčítalo trestní provinění a v roce 1899, kdy zrušili platbu novinového kolku. Nejčastěji pokutován byl český tisk v podobě *Národní listy*, *Svoboda* a *Olomoucké noviny*. KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátku do roku 1918*. Brno: LECTOR BENEVOLUS, 2008, s.37-38.

mohl být pro politické strany nákladný, protože se nedržely jen u jednoho typu tisku. Pokud se strany angažovaly přes deník či týdeník, vydávaly i nějakou levnější variantu, kterou by si mohly zakoupit i chudší vrstvy obyvatel. Politické strany vydávaly svoje vlastní noviny všude po Českých zemích, nejednalo se ale o jednotné noviny v rámci strany, na Moravě měli odlišné ku Čechům i Slezsku. Tento systém málokdy dovozoval přesahy do zahraničí, protože záleželo na předplácejících.⁸⁴

Osmdesátá a devadesátá léta se projevovala hlavně vzrůstajícím počtem nového českého tisku a zaostávajícím počtem německého tisku. Přesto měli čeští redaktoři problémy s Tiskovým zákonem a potkávali se při své práci s postihy a překážkami.⁸⁵ Český jazyk se postupně dostával do společenského popředí, sílily názory o jazykovém vyrovnání se západem a silné národnostní smýšlení vyvolávalo obavy u německému tisku. Politické strany si držely svůj společensky nejprínosnější tisk většinou až do dvacátého století, protože to byl stále nejlepší způsob, jak ovlivnit voliče. Jejich noviny v podobě menšího tisku byly většinou krátkodobé z důvodu změny jejich politického směru.⁸⁶

4.3.1 Noviny na Moravě

Na Moravě, hlavně v Brně a Olomouci byl vývoj českého tisku poměrně opožděný a vycházel v menším počtu. Na Moravě začíná budoucnost českého tisku stejně jako v Praze v roce 1848, ale ne tak úspěšně. Pokud jde o obsahovou stránku novin, soustředily se především na zrovnoprávnění Čechů v monarchii, kulturní dění a povznesení českého jazyka ve společnosti. V brněnském případě se hovoří o krátce vydávaný český časopis *Týdenník*, který vycházel spolu s *Moravskými novinami*. I v tomto případě se jedná o české noviny vedené vládou, které se snažily pozvednout český jazyk. Noviny i časopis byly vydávány do roku 1851. Nahradily je *Moravské národní noviny*, které nevydržely dlouho a byly taktéž nahrazeny. Místo nich se začaly vydávat vládní „nové“ *Moravské noviny*, jež se soustředily spíše na venkovské oblasti spolu s novinami *Hlase Jednoty katolické*, kde později získaly větší počet čtenářů.⁸⁷ Olomouc se také připojil rokem 1848 k vydavatelské vlně se *Sedlskými novinami*, *Prostonárodními*

---

⁸⁴ KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátku do roku 1918*. Brno: LECTOE BENEVOLUS, 2008, s. 38-40.

⁸⁵ Nejčastěji postihované časopisy byly *Svoboda* a *Národní listy*. Tamtéž, s.38.

⁸⁶ Tamtéž, s. 38-39.

⁸⁷ *Moravské noviny* i časopis *Týdenník* byly vydávány do roku 1851. ŠIMEČEK, Zdeněk. Proměny novin v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1658-1860. In: KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátků do roku 1918*. Brno: LECTOR BENEVOLUS, 2008, s.33-34.

Holomouckými novinami a Konstitučním poslem. Většinou byly uvedené noviny vydávány okolo jednoho roku.⁸⁸ Vývoj šedesátých let se odrážel i na Moravě, s mírným zpožděním se počty českého tisku zvyšovaly oproti německému tisku. Přesto se německý tisk udržel a k jeho množstevnímu překonání došlo až roku 1885.⁸⁹

---

⁸⁸ ŠIMEČEK, Zdeněk. Proměny novin v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1658-1860. In: KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátků do roku 1918*. Brno: LECTOR BENEVOLUS, 2008, s. 34.

⁸⁹ Tamtéž, s. 35.

5 Český tisk a loterie v 19. století

Loterie nejsou v dnešní době častým tématem tisku, dalo by se říci, že dnes se o nich dozvídáme převážně na elektronických nosičích. V 19. století tomu bylo úplně jinak, protože nebylo jiného než tištěného nebo psaného nosiče informací. Český tisk píšící o loteriích byl tvořen hlavně snáři s planetáři, knihami s návody pro jednoduchou loterijní výhru, časopisy, novinami a občasnými zmínkami v politických, humorných nebo kulturních kalendářích. Zmínky o loteriích se v nich lišily s ohledem na smýšlení autora nebo celkového zaměření periodika.

Jmenované podoby českého tisku se podařilo uchovat různým způsobem. U knih v podobě snářů se dokonce dochovala jedna z prvních vydání, což platilo i u knih s návody. Velikost a podoba knih totiž netvořila problém při uchovávání. Český tisk v podobě novin, časopisů a kalendářů se uchovával většinou nesystematicky, protože sloužil v tehdejší době často jako krátkodobý informační zdroj. Jejich skladování bylo značně náročné na prostory a také kvůli křehkosti materiálu, a tak byly ukládány i ve více institucích. V dnešní době se problém s ukládáním a předkládáním tiskovin řeší digitalizací, jež umožňuje dálkový přístup. K výběru českého tisku se vztahem k loteriím jsem přistupovala přes Národní digitální knihovnu a její program *Kramerius 5*.⁹⁰

5.1 Knihy

Knih věnujících se loteriím bylo mnoho, nejčastěji se do této kategorie řadí snáře, s jejichž pomocí se vybírala čísla do loterijních her, a knihy obsahující právní vymezení loterií.⁹¹ Další knihy se zabývaly buď kladným, nebo negativním pohledem na loterie. Negativní pohled byl zaznamenán například v *Loterie a karban – povídka pro mládež*⁹², která obsahuje příběh o nebezpečí loterií s následným poučením. Naopak pozitivní náhled na loterii měla kniha *Jak sázeti do loterie, bychom zcela jistě vyhráli*⁹³, která se řadí do kategorie návodů na loterijní výhry. Obě knihy, tak jako většina knih o loteriích 19. století, mají naprosto jiné poselství, protože jejich autoři měli odlišný vztah k loterii. Knihy vztahující se k loteriím, hlavně

---

⁹⁰ Národní knihovna České republiky: Digitální knihovna Kramerius [online]. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <<https://kramerius5.nkp.cz/>>.

⁹¹ Národní digitální knihovna: loterie [online]. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/search?q=loterie&doctype=periodical&from=1801&to=1900>>.

⁹² NIERITZ, Gustav. *Loterie a karban: Povídka pro mládež*. V Praze: Jaroslav Pospíšil, 1865.

⁹³ BAČKOVSKÝ, František. *Jak sázeti do loterie, bychom zcela jistě vyhráli: Na základě mnohaleté své zkušenosti*. Praha, 1882.

v podobě snářů a povídek, byly značně rozšířené, v mnoha případech byly i inzerovány v novinách.⁹⁴

5.2 Kalendáře

Kalendáře byly vydávány každoročně a lišily se od sebe tématem zaměření. V některých případech se vydávaly spolu s novinami jako přílohy. Jejich náplní byl měsíční plán, který byl rozdělen na sloupce – evangelický a katolický, výjimečně pravoslavný –s možnostmi dalších náležitostí kalendáře jako svátky, kdy by mělo vycházet a zacházet slunce i měsíc, v jakém znamení se nachází měsíc, kolik dní zbývá do konce roku nebo přísloví vázaná k danému měsíci. Tyto kalendářní části měly i praktické úseky na záznamy a poznámky. Následně se jejich obsah věnoval hlavnímu tématu obsaženému v názvu kalendáře. Celé seskupení kalendářů bývalo propletené oznámeními a reklamami na výstavy, společenské akce, firmy, podniky a služby.⁹⁵

Kalendářů zmiňujících loterie nebylo mnoho. V jednotlivých kalendářích věnujících se tomuto tématu se loterie probírala z různých stran. Například politický kalendář měl rady daňové a právní, spolu s finančními příjmy z loterií ve státním rozpočtu, vlastní slosovací kalendář, článek s krátkým popisem příchodu loterie do Rakouska a jejího vlivu na společnost.⁹⁶ V dalších kalendářích se ve zprávě píše například o loterii věcné jako o pomocné ruce v nouzi.⁹⁷ V humoristických kalendářích se někdy používala loterie pro zesměšňování situací s ní spojených, jednalo se o zesměšňování bohatých a jejich účasti na loteriích, básně na téma loterie a poučení.⁹⁸

---

⁹⁴ *Národní listy* [online]. 36. Praha, 1896 [cit. 2023-03-09]. ISSN 1214-1240. Dostupné z: <<https://kramerius5.nkp.cz/view/uuid:f3eb5aba-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:73b307a0-39eb-11e7-ad2f-005056827e51&fulltext=Storch%C5%AFv%20sn%C3%A1%C5%99>>.

⁹⁵ *Kalendář humoristických listů na rok* [online]. Praha: Humoristických listů, 1893 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:0b89d1b0-a513-11e3-b74a-5ef3fc9ae867?page=uuid:192d23b0-c87e-11e3-bb44-5ef3fc9bb22f>>.

⁹⁶ *Politický kalendář občanský a adresář zemí koruny České* [online]. 4. Praha: Politického kalendáře občanského a adresáře zemí koruny České, 1896 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:f3bfc840-0831-11e5-a9f6-005056827e52?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

⁹⁷ *Kalendář Čechů vídeňských na rok* [online]. 5. Vídeň: Nákladem klubu rak. národnosti, 1896 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:97fbd870-0b72-11e5-9eb3-005056827e52?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

⁹⁸ *Kalendář humoristických listů na rok* [online]. Praha, 1893 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:9ac63090-a904-11e3-bb86-005056825209?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

5.3 Periodický tisk

V českém periodickém tisku najdeme zmínek o loterii mnoho. Periodika s tímto tématem se převážně vydávala v druhé polovině devatenáctého století. U periodik jsem zvolila metodu výběru podle počtu zmínek o loteriích, ať už šlo o jednotlivá čísla, nebo více čísel v průběhu několika let, vynechala jsem tak všechny jednorázové zmínky. Tuto metodiku jsem použila za účelem ověření stálosti či změn názorů na loterie u jednotlivých periodik. Směr novin a časopisů, jakožto informačního zdroje o loteriích, záležel na pohnutkách majitele nebo vydavatele. Všechna periodika obsahovala jednotnou informační část týkající se jednotlivých čísel. Jednalo se o dobře viditelný nadpis, datum vydání daného čísla, ročník a číslo periodika, jak často je vydáváno v týdnu, kolik stojí, kde je vydáváno a kde ho lze předobjednat. Všechny tyto údaje nám dovolují sestavit časovou linku zájmů jednotlivých periodik. Při sestavování seznamu jsem se řídila vzestupnou chronologickou linkou vycházející z roků vydávání vybraných periodik.

5.3.1 Časopis českého Museum

Časopis českého Museum s původním názvem *Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách* (vydáváný od roku 1827 až do roku 1830) byl vydáván od roku 1831 do 1854. Roku 1854 byl opět přejmenován na rok na *Časopis českého Musea* a poté v letech 1855–1922 vycházel pod názvem *Časopis Musea království Českého*, na dnešní podobu *Časopis Národního musea* byl přejmenován v roce 1923.⁹⁹ Hlavním tématem odborných článků je historie, filozofie, pomocné historické vědy, ale byl tu i prostor pro úvahy, básně, divadelní scénáře a literaturu obecně. Právě v literární části nalezneme knihy pro starší mládež píšící o loteriích. Tyto knihy zabývající se loteriemi, které jsou zveřejněny v přírůstcích knihovny muzea, nejsou vytvořeny z jejich iniciativy.¹⁰⁰ Následně se objevuje záznam ve Zprávě o českém Museu o daru od *c. k. správce loterie* v Praze Spachholze, který věnoval muzeu zkameněliny.¹⁰¹ V části věnované pověrám se zabývají různými způsoby zjištění výherních

---

⁹⁹ WOITSCHOVÁ, Klára. *Časopis Národního muzea v letech 1827–2012*, Český lid 100, 2013, s. 5–26; DROBNÁ, Zoroslava. *Vývoj programu a poslání Časopisu Národního muzea za stopadesát let jeho trvání*, ČNM – Řada historická 146, 1977, s. 2–44; ŠPĚT, Jiří. *Historie v Časopise Národního muzea*, tamtéž, s. 121–16.

¹⁰⁰ Časopis českého Museum [online]. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1831–1854 [cit. 2023-03-03]. ISSN 0862-7282. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:8cec49f0-72e0-11de-a38d-000d606f5dc6?fulltext=loterie&from=1801&to=1900&sort=earliest>>.

¹⁰¹ *Časopis českého Museum* [online]. 24. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1850 [cit. 2023-03-15]. ISSN 0862-7282. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:07d63fa0-1ca4-11df-9796-000d606f5dc6?page=uuid:b54e6400-cf10-11e8-9480-5ef3fc9ae867&fulltext=loterie>>.

čísel do loterie.¹⁰² *Časopis českého Museum* se tedy o loterie zajímá pouze z vědeckého hlediska.¹⁰³

5.3.2 Hospodářské noviny

Hospodářské noviny byly vydávány pod nakladatelstvím B. Rohlíček v Praze od roku 1854 do roku 1876. Zabývaly se hospodářským děním v zemi, jež zahrnovalo výstavy, zprávy z trhů, stav zemědělský a chovatelský, dražby, hospodářské spolky a mnoho dalšího. Loterie jsou zde nejčastěji vedeny jako část programu hospodářských výstav, kde fungovaly jako zábavní vložka s možností vyhrát věci darované od účastníků nebo produkty prodejců. *Hospodářské noviny* považovaly tyto loterie pravděpodobně za důležitou složku výstav vzhledem k jejich častému pořádání a kladnému oznamování o jejich konání či jejich finančních výsledků. Jsou zmiňovány i hospodářské výstavy mimo monarchii, kde také měly loterie jako součást programu. Jedinou výjimkou pro tyto noviny byly loterie nepořádané hospodáři, ale státem vedené číselné loterie, které vzbuzovaly v *Hospodářských novinách* pohoršení hlavně proto, že lidé utráceli za tyto loterie místo pomoci hospodářským spolkům.¹⁰⁴

5.3.3 Škola a život

Škola a život s dovětkem časopis zvláště pro učitele, pěstouny i rodiče a vůbec pro vzdělávatele národa byl vydáván pražským nakladatelstvím B. Rohlíček od roku 1855 do 1889. Jeho hlavními tématy byla výchova a vzdělání, jak správně vyučovat školní předměty, literatura a umění. *Škola a život* se zmiňuje o loteriích v příbězích jako o hříchu postav. Knihy píší o loteriích najdeme v seznamech vydaných knih, mezi další zmínky patří loterie konané při výstavě jako finanční pomoc ústavu, nebo loterii nalezneme v rámci studijních textů jako příklad slova. Také je pojem loterie použit v matematických příkladech.¹⁰⁵ Zajímavou zmínkou

---

¹⁰² *Časopis českého Museum* [online]. 27. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1853 [cit. 2023-03-03]. ISSN 0862-7282. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:e288cf50-2055-11df-9b07-000d606f5dc6?page=uuid:e5fed240-cf17-11e8-9480-5ef3fc9ae867&fulltext=loterie>>.

¹⁰³ *Časopis českého Museum* [online]. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1831-1854 [cit. 2023-03-03]. ISSN 0862-7282. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:8cec49f0-72e0-11de-a38d-000d606f5dc6?fulltext=loterie&from=1801&to=1900&sort=earliest>>.

¹⁰⁴ *Hospodářské noviny* [online]. Praha: B. Rohlíček, 1854-1876 [cit. 2023-03-09]. ISSN 2336-6117. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:545846fb-f86f-4848-95aa-88b6bc611d40?fulltext=loterie&from=1801&to=1900&accessibility=public&sort=earliest>>.

¹⁰⁵ *Škola a život: časopis zvláště pro učitele, pěstouny i rodiče a vůbec pro vzdělávatele národa* [online]. Praha: B. Rohlíček, 1855-1889 [cit. 2023-03-03]. ISSN 2336-3711. Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:d64f90ce-0bc8-4ba0-b20d-6b74108db448?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>

je loterie jako zakázaná praktika ve školním řádu francouzské školy.¹⁰⁶ Jedná se o časopis poměrně neutrální, přestože propaguje knihy píšící o loteriích v negativním světle, sami se kritiky loterií neúčastní.¹⁰⁷

5.3.4 Národní listy

Národní listy byly založeny Juliem Grégrem v roce 1861 a vycházely až do roku 1941. V průběhu svých začátků měnily své jméno. V letech 1867 a 1868 na *Národní noviny* a později mezi roky 1868 a 1869 na *Naše listy*, mezi těmito lety a po nich se vracely k původnímu názvu. Noviny se zaměřovaly na politické dění a zprávy k tomu příslušící. Jednalo se o zprávy z české země i ze zahraničí zabývající se právními náležitostmi, hospodářským děním a soudními procesy. *Národní listy* měly přílohy s všeobecnými informacemi, jako byly telegrafy, dopisy redakci, důležité dny, kultura, spolky a sporty. Poslední stránky byly věnovány reklamám a oznámením na finanční služby, produkty, potraviny, kulturní akce, ubytování a restaurace. Téma loterie se objevuje v mnoha podobách, nejčastěji v podobě oznámení o konání státní dobročinné loterie. Tato oznámení byla uváděna se značnou důmyslností, protože používala metodu velkých a malých písmen, kdy velkými byl název a hodnota výhry a malými vysvětlení, že se jedná o cenu všech výher dohromady. V oznámeních se udávala i vylosovaná čísla z brněnské a linecké loterie spolu s datem nového tahu. Loterie jsou zmíněny i ve zveřejněných soudních záznamech, v nichž se projednávaly případy od zcizení financí a následnou ztrátou v loteriích nebo následky účasti na cizí hře. *Národní listy* se neúčastní komentářů vůči loteriím, pouze předávají informace o událostech v jejich okolí.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ *Škola a život: časopis zvláště pro učitele, pěstouny i rodiče a vůbec pro vzdělávatele* [online]. 35. Praha: B. Rohlíček, 1889 [cit. 2023-03-03]. ISSN 2336-3711. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:f9294a0a-d355-4914-9126-4811cda2c5e9?page=uuid:eb7b42c0-3ff3-11ed-9667-005056822549&fulltext=loterie>>.

¹⁰⁷ *Škola a život: časopis zvláště pro učitele, pěstouny i rodiče a vůbec pro vzdělávatele národa* [online]. Praha: B. Rohlíček, 1855-1889 [cit. 2023-03-03]. ISSN 2336-3711. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:d64f90ce-0bc8-4ba0-b20d-6b74108db448?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

¹⁰⁸ *Národní listy* [online]. Praha: Julius Grégr, 1861-1941 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1214-1240. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loteri&accessibility=public&sort=earliest>>.

5.3.5 Rodinná kronika

Rodinná kronika s dovětkem *obrázkové listy nedělní k zábavě a poučení* byla vydávána v Praze nakladatelstvím Schreirer a Fuchs od roku 1862 do 1865. Hlavní náplní *Rodinné kroniky* byla historická pojednání, ale obsah se zabýval i aktuálním děním, pouze v menším množství. Informace se týkaly významných dní, míst a událostí. Poslední stránka byla věnována reklamním sdělením. V *Rodinné kronice* je nejčastější zmínkou národní loterie pro podporu rodiny K. H. Borovského a na jeho památku. Jedná se o různorodá oznámení, uvádějící informace o konání oslavy na počest K. H. Borovského, nebo za kolik a kde se prodávají losy. V mnoha případech je loterie součástí příběhů nebo románů jako stížnost na nedostatek peněz kvůli hraní.¹⁰⁹ Následně se loterie objevují v textu věnovaném nemocem postihujícím lidstvo. Loterie představují nemoc, jež zahubí rodiny, ale zároveň je považována i za zlo spojené s bláznovstvím způsobené výhrou.¹¹⁰ Dokonce se tu objevuje krátký popis historie loterií, od jejich začátků v Římě až po 17. století.¹¹¹ *Rodinná kronika* loterie nepovažuje za špatné.¹¹²

5.3.6 Pražský denník

Pražský denník byl vydáván pražským nakladatelem Vojtěchem Kubelkou od roku 1866 do 1898. Hlavním tématem byly aktuální zprávy s všeobecným zaměřením, od politiky, přes dění v Praze a jejím okolí, dále oznámení o událostech, informace ze zahraničí i domova, oddíl věnovaný příběhům či románům na pokračování. Deník uzavírala inzerce a nabídky produktů, přes domy, lékařské a jiné služby. Loterie jsou zde hojně probírány. Nacházejí se ve vícero podobách, jak v části věnované všeobecnému dění, tak v části obsahující oznámení a nabídky. K nejčastěji probíraným tématům loterií patří věcné loterie s dobročinným účelem, jenž se věnoval různým druhům pomoci. V *Pražském denníku* se objevují také zprávy ze soudních případů, kdy se zveřejňují zkrácené záznamy ze soudní síně i s výsledky soudu. Tyto příběhy

---

¹⁰⁹ *Rodinná kronika: Obrázkové listy nedělní k zábavě a poučení* [online]. Praha: Schreirer a Fuchs, 1862-1865 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1803-182X. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae747548-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

¹¹⁰ *Rodinná kronika: Obrázkové listy nedělní k zábavě a poučení* [online]. 1. Praha: Schreirer a Fuchs, 1862 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1803-182X. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:b2dab536-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:eae145d8-b54c-44a4-b850-01f90afe570d&fulltext=loterie>>.

¹¹¹ *Rodinná kronika: Obrázkové listy nedělní k zábavě a poučení* [online]. 2. Praha: Schreirer a Fuchs, 1863 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1803-182X. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:b2db2a72-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:214f4eec-3219-47b6-8ebb-0e65337c9b52&fulltext=loterie>>.

¹¹² *Rodinná kronika: Obrázkové listy nedělní k zábavě a poučení* [online]. Praha: Schreirer a Fuchs, 1862-1865 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1803-182X. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae747548-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

pojednávají o finančních problémech obviněných způsobených loteriemi. Také zde najdeme probírání dění v poslanecké sněmovně ohledně snah poslanců o omezení státní loterie. *Pražský denník* se neúčastní komentářů ohledně loterií, pouze předává informace svým čtenářům.¹¹³

5.3.7 Našinec

Našinec byl vydáván v Olomouci Josefínou Černochovou od roku 1869 do roku 1885. *Našinec* se věnoval informačnímu zpravodajství, jehož obsahem byly zprávy o legislativních změnách, události ze zahraničí i z domova, dění ve spolcích, hospodářské statistiky, zprávy od čtenářů a literární příloha v podobě románů na pokračování. Poslední stránky byly věnovány reklamnímu oznámení. V *Našinci* se objevuje ojedinělý jev, a to vysoký počet oznámení o konání hamburské peněžní loterie, přičemž se oznámení o cizí loterii objevují více než jakékoliv jiné loterijní oznámení.¹¹⁴ Není to jediná zmínka o loteriích, následně se zde popisuje právní úprava loterií s rozpravou mezi poslanci a ministrem financí nad její nevhodností jako zdrojem příjmů. Z toho vyplývá, že se ve vládě formuje nelibost k loterii, ale zároveň zůstávají názory pro její zachování kvůli finančnímu zisku.¹¹⁵ Věcné loterie jsou zde zveřejňovány spolu s dobročinnými událostmi jako pomoc fondům, podobně jsou na tom i dobročinné loterie. V některých číslech se objevují výsledky státní loterie. *Našinec* se neúčastní komentářů vedených proti loterii, jen přináší zprávy o jejich konání a případné právní jednání, což spadá do všeobecných informací.¹¹⁶

5.3.8 Osvěta

Osvěta byla vydávána Václavem Vlčkem a poté nakladatelstvím J. Otta v Praze od roku 1871 do 1921. Tematikou novin byla věda, politika, literatura, divadlo a básnická tvorba. Tato témata byla probírána v oddílech věnovaných jednotlivým tématům, autoři se střídali a texty byly tak často na pokračování. Loterie byly zmiňovány ve vícero nejednotných oddílech. Nejčastěji se

---

¹¹³ *Pražský denník* [online]. Praha: Vojtěch Kubelka, 1866-1898 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1803-4837. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae8627ff-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loteri&accessibility=public&sort=earliest>>.

¹¹⁴ *Našinec* [online]. Olomouc: Josefína Černochová, 1869-1885 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1801-5107. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae895c5d-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loteri&accessibility=public&sort=earliest>>.

¹¹⁵ *Našinec* [online]. 11. Olomouc: Josefína Černochová, 1879 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1801-5107. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:ef0785d8-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:cc0ef66e-c390-4246-a89a-2b9a0586a209&fulltext=loteri>>.

¹¹⁶ *Našinec* [online]. Olomouc: Josefína Černochová, 1869-1885 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1801-5107. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae895c5d-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loteri&accessibility=public&sort=earliest>>.

jednalo o číselné loterie v románech, úvahách nebo příbězích, jež přinášely ponaučení nebo měly význam pro vývoj postavy. Státní loterie byly uváděny při výstavách, zahrnovaly informace o budoucím konání loterií, počtu prodaných losů nebo s jakými problémy se potýkala loterie na výstavě. Loterie byla zmiňována i při rozebírání spolků a jejich finanční stránky. *Osvěta* se loteriím nevěnuje účelně často, ale pokud se jim věnuje, jedná se o dobročinnou loterii, jež podporují a nechápou ji jako negativní.¹¹⁷

5.3.9 Sokol

Sokol byl prvně vydáván Miroslavem Tyršem v Praze od roku 1871 a s krátkými přestávkami je vydáván až do současnosti. Hlavním tématem byly všechny tělovýchovné zájmy. Zahrnovaly informace o událostech pořádaných jménem Sokola, sportovních událostech a odpovídaly i na dotazy čtenářů ohledně nejasností týkajících se pravidel sportů nebo sdílely informace o trénincích. Také informovaly o tazích věcných loterií na sokolských akcích pořádaných na pomoc spolkům i o společensky důležitých věcných loteriích, jež podporovaly, o dění v odvětví spolku, až po neúspěch založení peněžní loterie pro *Sokol*. *Sokol* věcné loterie využíval pro svoje potřeby ve všech svých odnožích, které potřebovaly finanční pomoc. K loteriím číselným neměl zřejmě potřebu se vyjadřovat, nijak ho nezasahovaly ani neovlivňovaly.¹¹⁸

5.3.10 Obrana víry

Obranu víry vydával redaktor a duchovní Petr Kopal v Praze od roku 1884 do roku 1901. Hlavním námětem byly zájmy katolické církve, jež byly v číslech rozděleny do dvou částí. První část časopisu obsahovala všeobecné aktuální informace týkající se dění v církvi, například vyjádření k plánované výstavbě církevních památek, přijetí do řad církve, oznámení o nových událostech. Druhá část obsahovala stálé oddíly, jež se zabývaly všeobecným informováním o dění v zemi, které souviselo s vírou, například školství, hospodářství, literatura. O loteriích se píše spíše v druhé části, kde se objevují značně negativní pohledy. Píší zde o zpronevěrách způsobených provozovateli státní číselné loterie, o výhrách politických

---

¹¹⁷ *Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice* [online]. Praha: Václav Vlček, 1871–1921 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1212-026X. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:28306cb0-a85b-11e4-b69d-5ef3fc9ae867?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

¹¹⁸ *Sokol: časopis zájmům tělocvičným věnovaný* [online]. Praha: Miroslav Tyrš, 1871- [cit. 2023-03-03]. ISSN 0489-6718. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae75119b-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

osobností, hlouposti lidí aktivně sázejících.¹¹⁹ Věnují se zde podrobně i situaci zvyšování jiných daní, aby se mohlo přejít na třídní loterie, což považují za pozitivní, protože si od toho slibují změny.¹²⁰ Píší dokonce i o podvodech v podobě modré loterie a přirovnávají ji ke státem řízené číselné loterii. *Obrana víry* v jednom svém čísle nepovažuje ani věcné loterie za vhodné a odsuzuje účast na nich, ale o několik let později oznamují jejich hru a poté popisují její přínos při pomoci podnikům s vazbami na církev. Jejich pohled na věcné loterie se tedy změnil, pravděpodobně protože viděli jejich finanční úspěch. Názor na číselné loterie zůstal negativním.¹²¹

5.3.11 Věstník Ústřední Matice školské

Věstník Ústřední Matice školské byl vydáván při Ústřední Matici školské v Praze od roku 1885 do roku 1938. Věstník se zabýval finanční složkou spolku a shrnoval jeho aktivity, což nám umožňuje náhled do vedení, směru spolku a jeho činnosti. Ve výpisech z příjmů se objevuje loterijní účast a z ní vycházející zisky. Jedná se o menší částky, ale přesto to ukazuje na jejich využívání. Ve většině případů příjmů jsou to loterie provozované při událostech jiných spolků. Buď se jedná o věcné loterie, nebo není uvedeno, o jaký druh loterie se vede záznam, loterie je zařazena v odvedených příspěvcích.¹²²

5.3.12 Besedy lidu

Besedy lidu s dovětkem *laciný prostonárodní obrázkový časopis* byl vydáván pražským nakladatelstvím J. Otta od roku 1893 do 1921. Zabýval se různorodými historickými tématy, byl prokládán fotkami a na konci měl zábavnou rubriku v podobě hlavolamů, hádanek a her. Historická témata byla o osobnostech, událostech a významných výročích. Všeobecná témata se týkala zájmů společnosti, byly zde uváděny romány a povídky i s literárním seznamem vydávaných knih. Loterie nejsou v tomto periodiku přímo považovány za špatné. Ačkoliv bychom tu našli příběh o škodlivosti účasti na číselných loteriích, zároveň se tu objevují

---

¹¹⁹ *Obrana víry: časopis věnovaný zájmům katolickým* [online]. Praha: Petr Kopal, 1884-1901 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:777bc940-f605-11e7-b30f-5ef3fc9ae867?fulltext=loterie>>.

¹²⁰ *Obrana víry: časopis věnovaný zájmům katolickým* [online]. 13. Praha: Petr Kopal, 1879 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:eb07dc20-fc7a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f?page=uuid:5144c000-fc9b-11e7-9854-5ef3fc9ae867&fulltext=loterie>>.

¹²¹ *Obrana víry: časopis věnovaný zájmům katolickým* [online]. Praha: Petr Kopal, 1884-1901 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:777bc940-f605-11e7-b30f-5ef3fc9ae867?fulltext=loterie>>.

¹²² *Věstník Ústřední Matice školské* [online]. Praha: Ústřední Matice školská, 1938 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:4e79ab40-6e13-11e7-aab4-005056827e52?fulltext=loterie%20&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

oznámení o pořádání věcných loterií.¹²³ Zajímavostí je případ loterie spojené s hlavolamy, kdy měl čtenář své odpovědi na hádanky odeslat do redakce, a pokud byly odpovědi správně a vylosovali vaše časopisem přidělené číslo v Pražské loterii, vyhráli jste věcné ceny.¹²⁴ Dá se tedy říci, že se časopis straní komentářů vůči loterii, ale zároveň jim naskytla nové možnosti jejich využití.¹²⁵

5.3.13 Naše doba

Naše doba s dovětkem *revue pro vědu, umění a život sociální* byla vydávána v Praze nakladatelstvím Jan Laichter mezi lety 1894 a 1949. Redaktorem byl T. G. Masaryk až do roku 1915. Jak napovídá nadpis, hlavními tématy byly věda, umění a zájmy společnosti v podobě odborných článků, úvah a zpráv.¹²⁶ Číselná loterie je pohledem *Naší dohody* považována za nespravedlivou a přirovnávají ji k sázkám na koně.¹²⁷ Nalezneme zde politické zprávy o tlaku na zrušení číselných loterií, které argumentují zákazem loterií v okolních zemích, nebo o finančním zisku z loterií pro ministra financí. Finanční stránka loterií byla probírána i z pohledu její potřeby pro státní rozpočet. Uvádí se však, že se výdělek loterií od začátku svého provozu zmenšuje, protože se lidé začínají věnovat obchodování na burze. Nachází se zde i plakáty oznamující loterijní hry pořádané při výstavách. *Naše doba* píše o číselné loterii spíše z hlediska odborného, snaží se ukázat její potřebnost i to, že klesá její oblíbenost.¹²⁸

---

¹²³ *Besedy lidu: laciný prstonárodní obrázkový časopis* [online]. Praha: J. Otto, 1893-1921 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:b6bb1c70-26da-11e5-bcc5-5ef3fc9bb22f?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

¹²⁴ *Besedy lidu: laciný prstonárodní obrázkový časopis* [online]. 5. Praha: J. Otto, 1887 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:d3af9ff0-40ec-11e5-a7b4-001018b5eb5c?page=uuid:4f7b6110-40f1-11e5-8851-005056827e51&fulltext=loterie>>.

¹²⁵ *Besedy lidu: laciný prstonárodní obrázkový časopis* [online]. Praha: J. Otto, 1893-1921 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:b6bb1c70-26da-11e5-bcc5-5ef3fc9bb22f?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

¹²⁶ *Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální* [online]. Praha-Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:a6c7a310-4d16-11e7-80b4-001018b5eb5c?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

¹²⁷ *Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální* [online]. 2. Praha – Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1895 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:21b55780-36e6-11e7-ad2f-005056827e51?page=uuid:400f3570-52bb-11e7-b6dc-001018b5eb5c&fulltext=loterie>>.

¹²⁸ *Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální* [online]. Praha-Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:a6c7a310-4d16-11e7-80b4-001018b5eb5c?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

5.3.14 Hlídka

Hlídka s dovětkem *měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii* byla vydávána v Brně nakladatelstvím Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských od roku 1896 až do roku 1941. Hlavními tématy byly filozofie, sociologie, přírodní vědy, dějepis a literatura. *Hlídka* se o loteriích zmiňuje jen v rámci textů o změnách v daňovém systému a ve zprávě od katolického lidového spolku. V obou případech se píše o zrušení loterií jakožto hanlivého způsobu zisku a o nevhodnosti účasti na jejich hraní. Texty nejsou přímo vedeny proti loteriím, ale řeší problémy, který s nimi souvisí.¹²⁹

---

¹²⁹ *Hlídka: měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii* [online]. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1896-1941 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:c56dce20-1cf1-11e2-bec6-005056827e51?fulltext=loterie%20&from=1801&to=1900>>.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo představení pohledu českého tisku na loterie v 19. století. Zkoumala jsem, zda odrážel nálady společnosti nebo nechával průchod osobnímu vlivu vydavatele. Po revizi vybraného českého tisku v podobě periodik, knih a kalendářů, který se dotýkal tématu loterie, se ukázalo, že se na loterie nahlíželo dvěma způsoby. Buď byly loterie podporovány, anebo tisk stál proti loterijním hrám. V mnoha případech český tisk hrál na obě strany nebo postupem času změnil svůj názor.

Knihy se loteriím věnovaly v podobě loterijních knih, snářů a návodů na výhru, nebo v podobě příběhů obsahujících motiv loterie. Snáře a návody na výhru patřily k tisku, který loterie podporoval, protože v nich viděly zisk. Knihy píšící v příbězích o loteriích je prezentovaly jako pokušení postav nebo jako jejich velkou vadu. Kalendáře loterie zmiňovaly pouze v ojedinělých případech, a to podle jejich zaměření.

Nejvíce se loteriím věnoval český tisk v podobě periodik, jež byla většinou vydávána ve druhé polovině 19. století. Periodika nebyla jednotného zaměření, což dovolilo jistou rozmanitost názorů na loterie. Chtěla hlavně být informačně hodnotná a přinášet novinky z dění v domácím i zahraničním prostředí.

Většina periodik o loteriích hlavně informovala. Vlastní názor se mohl projevit skrze zveřejňování loterijních oznámení, která značila podporu. Jednalo se o oznámení nacházející se v reklamní části periodika s datem konání tahu, účelem loterie a hodnotou výhry loterie. Celkově nebylo mnoho periodik sdílejících přímo svůj názor, jednalo se většinou o periodika spolková a církevní. Ostatní periodika se soustředila na informační složku svých čísel a následné negativní nebo pozitivní informace záležely na dění ve společnosti.

Český tisk zastával pozitivní názor zásadně u státní dobročinné loterie a věcné loterie. Věcné loterie byly v tisku populární díky jejich soukromému využívání spolky a institucemi pro zajištění finanční pomoci. Šlo o společensky přijímanou věc stejně jako v případě státních dobročinných loterií. Pokud se naskytl případ nelibosti směrem k účasti na loterii nebo negativní názory v tisku vůči věcné loterii, časem se proměnily tyto názory ve výzvy k účasti. Bylo tomu hlavně díky jejich úspěchům v soukromé sféře, kdy se pomocí jejich pořádání udržovaly spolky a instituce v chodu.

Negativní názory na loterie byly zásadně vedeny proti státní číselné loterii. Pokud byla společnost nespokojena s modrou loterií nebo podvody, tisk se aktivně neúčastnil komentářů proti nim. Číselné loterie byly kritizovány hlavně kvůli jejich špatnému vlivu na nižší vrstvy a zvětšujícímu se počtu závislých sázkařů. Číselná loterie byla často spojována s krádežemi a podvody ze strany státu. Přesto v některých případech byly obhajovány právě jako finanční zdroj státu. Rozložení oznámení v periodiku tomu nasvědčuje, neboť se v číslech objevují jak články s negativním pohledem, tak i oznámení o blízkém konání státní číselné loterie.

Práce jako celek uvádí vývoj loterií a českého tisku v 19. století, jejich vliv na společnost a naopak. Ukazuje trvajících averzi mezi loteriem a lidmi, již si na ně nemohou nebo nechtějí zvyknout, a zároveň prezentuje možnosti jejich přijetí. Odhaluje názory českého tisku píšícího o loteriích, jejich nestrannost nebo naopak osobní pohnutky.

Práce by se dala hlouběji rozšířit sociologickou analýzou následků způsobených loteriem, výzkumem jejich finančních vlivů na české země nebo průzkumem výnosnosti soukromě pořádaných loterií.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Besedy lidu: laciný prostonárodní obrázkový časopis [online]. Praha: J. Otto, 1893-1921 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:b6bb1c70-26da-11e5-bcc5-5ef3fc9bb22f?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

Časopis českého Museum [online]. Praha: Knihkupectví J. G. Calve, 1831-1854 [cit. 2023-03-03]. ISSN 0862-7282. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:8cec49f0-72e0-11de-a38d-000d606f5dc6?fulltext=loterie&from=1801&to=1900&sort=earliest>>.

Hlídky: měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii [online]. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1896-1941 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:c56dce20-1cf1-11e2-bec6-005056827e51?fulltext=loterie%20&from=1801&to=1900>>.

Hospodářské noviny [online]. Praha: B. Rohlíček, 1854-1876 [cit. 2023-03-09]. ISSN 2336-6117. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:545846fb-f86f-4848-95aa-88b6bc611d40?fulltext=loterie&from=1801&to=1900&accessibility=public&sort=earliest>>.

Kalendář Čechů vídeňských na rok [online]. 5. Vídeň: Nákladem klubu rak. národnosti, 1896 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:97fbd870-0b72-11e5-9eb3-005056827e52?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

Kalendář humoristických listů na rok [online]. Praha: Humoristických listů, 1893 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/view/uuid:0b89d1b0-a513-11e3-b74a-5ef3fc9ae867?page=uuid:192d23b0-c87e-11e3-bb44-5ef3fc9bb22f>>.

Národní listy [online]. Praha: Julius Grégr, 1861-1941 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1214-1240. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loteri&accessibility=public&sort=earliest>>.

Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální [online]. Praha-Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:a6c7a310-4d16-11e7-80b4-001018b5eb5c?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

Našinec [online]. Olomouc: Josefína Černochová, 1869-1885 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1801-5107. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae895c5d-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loteri&accessibility=public&sort=earliest>>.

Obrana víry: časopis věnovaný zájmům katolickým [online]. Praha: Petr Kopal, 1884-1901 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:777bc940-f605-11e7-b30f-5ef3fc9ae867?fulltext=loterie>>.

Osvěta: listy pro rozhled v umění, vědě a politice [online]. Praha: Václav Vlček, 1871-1921 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1212-026X. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:28306cb0-a85b-11e4-b69d-5ef3fc9ae867?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

Politický kalendář občanský a adresář zemí koruny České [online]. 4. Praha: Politického kalendáře občanského a adresáře zemí koruny České, 1896 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:f3bfc840-0831-11e5-a9f6-005056827e52?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

Pražský denník [online]. Praha: Vojtěch Kubelka, 1866-1898 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1803-4837. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae8627ff-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loteri&accessibility=public&sort=earliest>>.

Rodinná kronika: Obrázkové listy nedělní k zábavě a poučení [online]. Praha: Schreirer a Fuchs, 1862-1865 [cit. 2023-03-03]. ISSN 1803-182X. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae747548-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

Sokol: časopis zájmům tělocvičným věnovaný [online]. Praha: Miroslav Tyrš, 1871- [cit. 2023-03-03]. ISSN 0489-6718. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:ae75119b-435d-11dd-b505-00145e5790ea?fulltext=loterie&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

Škola a život: časopis zvláště pro učitele, pěstouny i rodiče a vůbec pro vzdělávatele národa [online]. Praha: B. Rohlíček, 1855-1889 [cit. 2023-03-03]. ISSN 2336-3711. Dostupné z: <<https://ndk.cz/periodical/uuid:d64f90ce-0bc8-4ba0-b20d-6b74108db448?fulltext=loterie&from=1801&to=1900>>.

Věstník Ústřední Matice Školské [online]. Praha: Ústřední Matice školská, 1938 [cit. 2023-03-03]. Dostupné z: <<https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:4e79ab40-6e13-11e7-aab4-005056827e52?fulltext=loterie%20&accessibility=public&from=1801&to=1900>>.

Literatura

BAČKOVSKÝ, František. *Jak sázeti do loterie, bychom zcela jistě vyhráli: Na základě mnohaleté své zkušenosti*. Praha, 1882.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. 8. Praha: Česká biblická společnost, 2001. ISBN 80-85810-29-8.

DROBNÁ, Zoroslava. Vývoj programu a poslání Časopisu Národního muzea za stopadesát let jeho trvání. IN: *ČNM – Řada historická*, 146, 1977.

FAJFROVÁ, Lucie. *Loterie jako zdroj veřejných příjmů* [online]. Brno, 2021 [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/fqc9e/>>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce František SVOBODA.

KASAL, Ivo. *Losy v srdci Evropy: od klasických ke stíracím*. Olympia, 2001. ISBN 80-7033-717-6.

KUBÍČEK, Jaromír, KUKLOVÁ, Miluše, et al. *Noviny České republiky od počátku do roku 1918*. Brno: LECTOE BENEVOLUS, 2008. ISBN 978-80-86249-48-3.

MAFFESOLI, Michel, Robert MUCHEMBLED, Bruno BERNARD, et al. *Evropské loterie a hry*. Praha: Olympia, 1998. ISBN 80-7033-551-3.

NIERITZ, Gustav. *Loterie a karban: Povídka pro mládež*. V Praze: Jaroslav Pospíšil, 1865.

Ottův slovník naučný. Praha, 1900, Národní knihovna ČR. Online [cit. 9. 12. 2022]. Dostupné z: <<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:78e94410-e6e5-11e4-9c07->>.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.

SALINKOVÁ, Alena. *Loterie, hry a sázky (finančně právní aspekty)* [online]. Brno, 2008 [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <<https://is.muni.cz/th/k9uo8/>>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce Petr MRKÝVKA.

STORCH, Rudolf. *Storchův největší obrázkový egyptsko-perský a chaldejský snář, planetář, bylinář a 1000letý kalendář*. Fortuna Libri, spol. s r.o., 2017.

ŠPÉT, Jiří. Historie v Časopise Národního muzea. In: *ČNM – Řada historická*. 146, 1977.

WOITSCHOVÁ, Klára. Časopis Národního muzea v letech 1827–2012. In: *Český lid*. 100, 2013.

Online zdroje

Co říká Bible o hazardních hrách? Je hazardování hřích? *GotQuestions: Your Questions. Biblical Answers* [online]. [cit. 2023-02-18]. Dostupné z:

<<https://www.gotquestions.org/Cesky/hazardni-hry-hrich.html>>.

HORÁČEK, Michal. *Los a sázka* [online]. Fortuna, a. s, 2000 [cit. 2022-12-21]. Dostupné z:

<<https://tvorba.michalhoracek.cz/knihy/los-a-sazka/>>.

HRUBOŇ, Rudolf. O nás. *Národní Noviny* [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z:

<<https://www.narodni-noviny.cz/o-nas/>>.

Národní knihovna České republiky: Digitální knihovna Kramerius [online]. [cit. 2023-03-07].

Dostupné z: <<https://kramerius5.nkp.cz/>>.

Schönfeld kontra Krameriová. *Archiv hlavního města Praha: Praha 1820* [online]. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <<http://www.ahmp.cz/index.html?mid=181>>.

Václav Matěj Kramerius. *Databáze knih* [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z:

<<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/vaclav-matej-kramerius-1051>>.

Zákon č. 186/2016 Sb. zákon o hazardních hrách. *Zákony pro lidi* [online]. 01.01.2017 [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-186#cast2>>.

Resumé

The aim of the bachelor thesis was to present the view of the Czech press on lotteries in the 19th century. I investigated whether it reflected the mood of society or whether it allowed for the personal influence of the publisher. After reviewing a selection of the Czech press in the form of periodicals, books and calendars that touched on the subject of the lottery.

The books dealt with lotteries in the form of lottery books, dream books and instructions for winning, or in the form of stories containing a lottery motif. Books writing in stories about lotteries presented them as a temptation to characters or as their great flaw. Calendars mentioned lotteries only in isolated instances, depending on their focus.

Periodicals were not uniform in their focus, which allowed for some diversity of opinion on lotteries. Nevertheless, most periodicals only report on lotteries and their own evaluation is suppressed. There were not many periodicals sharing their opinion directly; these were mostly federal and church periodicals.

The Czech press took a positive view mainly of the state charity lottery and the lottery in kind. In-kind lotteries were popular in the press due to their private use by associations and institutions to secure financial aid. If there was a case of dislike towards participation in the lottery or negative views in the press towards the lottery in kind, these views turned into calls for participation over time. This was mainly due to their success in the private sphere, where associations and institutions were kept going through their organisation.

Negative views of lotteries were fundamentally directed against the state numerical lottery. If society was dissatisfied with blue lotteries or scams, the press did not actively participate in commenting against them. Number lotteries were mainly criticized for their bad influence on the lower classes, but they were also defended as a financial resource for the state. The distribution of announcements in the periodicals suggests this, as both articles with a negative view and announcements of the imminent holding of a state number lottery appear in the issues.

The thesis as a whole outlines the development of lotteries and the Czech press in the 19th century, their influence on society and vice versa. It shows the continuing aversion between lotteries and people who cannot or do not want to get used to them, while presenting the possibilities of their acceptance. It reveals the opinions of the Czech press writing about lotteries, their impartiality or, on the contrary, their personal motives.